

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja magistri õppekava

Kaia Pärn

**PSÜHHOLOOGILISE NÕUSTAMISTEENUSE KÄTTESAADAVUS
JA VÕIMALIKUD SEDA MÕJUTAVAD TEGURID
LÕUNA-EESTI ÜLDHARIDUSKOOLES**

Magistritöö

Juhendaja: Kaia Kastepõld-Tõrs

Läbiv pealkiri: Psühholoogilise nõustamisteenuse
kättesaadavus üldhariduskoolis

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kaia Kastepõld Tõrs, Msc.

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resümee

Lõuna-Eesti üldhariduskoolide õpilaste hulgas viidi läbi uurimus selgitamaks välja psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust ja võimalikke kättesaadavust mõjutavaid tegureid õpilaste hinnangul. Töö autori bakalaureusetööst (Kõivistik, 2005) selgus, et psühholoogiline nõustamine on oluline gümnaasiumiõpilaste hulgas ning sellest lähtuvalt koostati käesolev uurimus, et kaasata valimisse lisaks gümnasistidele põhikooli õpilased, saamaks teada, millised tegurid mõjutavad psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust koolis. Uurimuse eesmärkideks oli teada saada, kui vajalik on õpilaste hinnangul psühholoogiline nõustamine ja kuivõrd on see teenus nende jaoks kättesaadav; teada saada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid õpilaste hinnangul Lõuna-Eesti üldhariduskoolides. Püstitati kaks hüpoteesi: linnakoolis õppivate õpilaste hinnangul on koolipsühholoogi nõustamisteenus kättesaadavam kui maakoolis õppivate õpilaste hinnangul (Kõivistik, 2005); õpilased, kes on kasutanud psühholoogi nõustamisteenust, kasutavad tulevikus teenust suurema tõenäosusega, kui õpilased, kes ei ole psühholoogilist nõustamisteenust kasutanud (Phillips & Smith, 2011). Teooria-osas on antud ülevaade eelnevatest teemakäsitlustest ning empiirilise uurimuse juures on välja toodud tulemused ja analüüs lähtuvalt tulemustest.

Availability of Counselling psychology and the factors which can affect it within South-Estonian primary schools

SUMMARY

The present thesis consists of 3 chapters, starting with an introduction, followed by the theoretical part which gives an overview of Estonian schools, its Students and the role of teachers in the implementation and availability of counselling services along with a look into the general availability of counselling in schools and the factors which can affect and also some insight into the development of academic counselling in Estonia and the roles of the school counsellor. The third part of the thesis is Empirical research consisting of general data and its analysis.

The research was carried out from March to April 2016 and involved 96 Elementary and Upper Secondary School students from South-Estonia schools. The main focus of the questionnaire was the availability of psychological services and whether the students would actually use them. It also looked into what other alternatives the students might have been using and seeing how large of a role the teachers might hold in that.

The analysis of the data highlighted the lack of availability of psychological counselling, especially in the schools on the countryside where many of them do not have any psychologists on the payroll. In general, the research indicates that 70% of students do not have the opportunity to seek out professional help when they need it. The main factor which seems to affect it is the fact that many of the schools lack the position entirely or just do not have the resources provide the service for all of the students. Other notable factors are also the social aspects in which students do not want their schoolmates to know about them visiting a counsellor along with not having a clear idea of which problems you can turn the psychologist with.

It was noted though that the more the students were in contact with the psychologist, the more likely they would be to seek out the help in the future. In the case that there is no counsellors available, the students normally turn to their friends or family to share their problems with. It was also noted that psychologist should show more initiative when working with students along with being more informative about what topics they should be seeked out on along with the concern for psychologist not having any prejudice. In general, it is important to find the development opportunities for school counselling.

According to the results of the present survey, the future questionnaires on the subject could focus more on the opinions of students in urban areas.

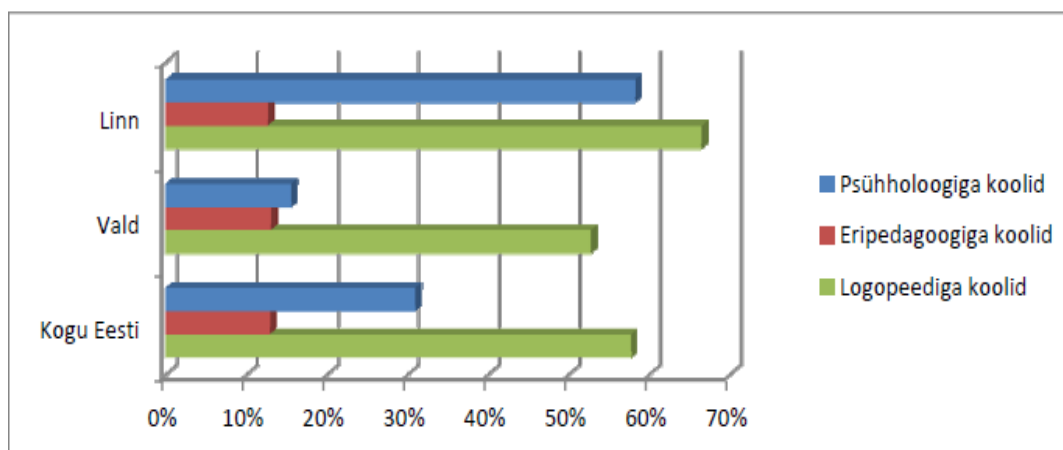
Sisukord

1. Sissejuhatus.....	6
1.1 Üldhariduskooli roll õpilase toetamisel.....	9
1.1.1. Õpetaja roll üldhariduskoolis psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavaks tegemisel.....	10
1.1.2. Õpilased Eesti üldhariduskoolis.....	12
1.2 Psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus üldhariduskoolis	13
1.2.1. Võimalikud psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid üldhariduskoolis.....	15
1.2.2. Õppenõustamissüsteemi arendamine Eestis.....	16
1.3 Koolipsühholoogi roll üldhariduskoolis	17
1.4 Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid	20
2. Empiiriline uurimustöö.....	21
2.1 Valim.....	21
2.2 Mõõtevahend ja protseduur	22
2.3 Tulemused	23
2.3.1 Kelle abi kasutavad õpilased probleemide lahendamisel.....	23
2.3.2 Kui kättesaadav on õpilaste jaoks psühholoogilise nõustamise teenus.....	25
2.3.3 Psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid.....	32
2.3.4 Õpilaste ettepanekud erialaspetsialistide teenuse kättesaadavuse parendamiseks.....	34
2.4 Arutelu.....	35
Kokkuvõte.....	38
Tänuõnad.....	40
Autorsuse kinnitus.....	40
Kasutatud kirjandus.....	41
Lisa 1 – küsimustik.....	43
Lisa 2 – kaaskirjad.....	50
Lisa 3- tabel1, tabel2.....	52
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	53

1. Sissejuhatus

Psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavuse vajalikkust õpilaste hinnangul ei ole Eesti Vabariigis varasemalt põhjalikult uuritud. 2005. aastal kaitses töö autor oma bakalaureusetöö teemal „Psühholoogilise nõustamise vajalikkus gümnaasiumiõpilaste arvates“, millest ilmnes, et antud teema on õpilaste jaoks oluline ja vajaks põhjalikumat uurimist (Kõivistik, 2005). 261 õpilasest 217 õpilast olid vähemalt korra oma elus tundnud, et mõne probleemi puhul ei saa neid mitte keegi aidata. Tugev seos oli kooli asukoha ja psühholoogi olemasolu vahel koolis. Koolipsühholoogi poole pöörduks abi saamiseks 167 gümnasisti so. 64% vastanuist ja 76 õpilast oli tahtnud oma murega pöörduda psühholoogi vastuvõtule, kuid ei julgenud seda teha (Kõivistik, 2005). Antud magistriritöö annab võimaluse teada saada Lõuna-Eesti üldhariduskoolide laste seisukoha psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavuse ja vajalikkuse kohta.

Riikliku ja Eksamikvalifikatsioonikeskuse tellimisel on lasteaedade ja üldhariduskoolide personali hulgas 2010–2011 õppeaastal läbi viidud uurimus (Kirss, 2011) selgitamaks välja õppenõustamiskeskuste teenuse kättesaadavust, rahulolu ja ootusi. Joonisel 1 kajastub, et psühholoogi teenus on kättesaadav 30% üldhariduskoolides ja enamik psühholooge töötab linnakoolides. Õppenõustamiskeskuste olemasolu on vastanute jaoks väga oluline, kuna haridusasutuste võimalused laste toetamisel on kesised. Samuti selgus, et maapiirkonnad on kehvemas olukorras võrreldes linnapiirkondadega. Uuringust selgus, et vajadus tugiteenuste järele, eriti psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi järele, kasvab järjest.

Joonis 1. Tugispetsialistidega tavaiüldhariduskoolide osakaal linnades ja valdades 2010/2011. õppeaastal EHIS-e andmetel (Kirss, 2011).

Suurbritannias oli Walesi piirkonnas nõustamise arendamise strateegiast välja jäänud laste ja noorte psühholoogilise nõustamise toetamine 2008. aastal (Phillips & Smith, 2011).

Kaheteistkümnest koolist kahes pakuti õpilastele professionaalset nõustamist, ühes koolis heategevuse abil pakutavat psühholoogilist nõustamisteenust ning ühes koolis kasutati piirkonna noorte nõustamiskeskuse abi. Teistel koolidel puudusid finantsilised vahendid professionaalse nõustamisteenuse pakkumiseks ja nad pidid leidma muid lahendusi õpilaste toetamiseks, nagu näiteks kooli õe kasutamine nõustajana, noorsootöötajad, politsei piirkonna toetusrühm jms. Uurimus näitas, et koolides, kus kasutati psühholoogilist nõustamisteenust, oli olukord parem. Lapsed, kellel oli ligipääs nõustajale, tundsid end õnnelikumana, muretsemise vähem, ning kodus ja koolis läksid asjad nõustajaga kohtumise järgselt paremuse poole. 94% lastest leidsid, et nad kindlasti läheksid tulevikus veel nõustaja vastuvõtule, kuna temaga oli lihtne rääkida, teda sai usaldada ja konfidentsiaalsus oli tagatud. Vähem kui 1% vastanutest leidis, et neil ei olnud nõustajast abi, kuna viimane ei mõistnud lapse tundeid (Phillips & Smith, 2011).

Psühholoogilise nõustamise vajaduse kasvab järjest enam. Seda tingivad kultuuri ja ühiskonna muutused, internatsionaliseerumine, infoküllastus, traditsioonide vähenemine. Psühholoogiline nõustamine aitab inimesel omandada uusi oskusi, saamaks hakkama sarnastes situatsioonides tulevikus (Dulub, 2011). Õpetajatel on vaja kohaneda uue olukorraga muutunud ühiskonnas, kus lapse peamiseks suhtlusvahendiks võib olla arvuti. Lastel puudub oskus veeta oma vaba aega sisukalt ning levinuimaks on arvutis olemine ja kambas sõpradega ajaveetmine (Adamson, 2010). Suurbritannias Londonis on koole, kus on loodud tugisüsteemina supervisiooni meetod, mida juhivad vanemad õpilased (Luxmoore, 2000). Olles saanud väljaõppe, on nende ülesandeks õppida tundma nooremaid koolikaaslasid ja olla nende jaoks olemas, kui nad vajavad tuge. Koolis on loodud nõ. söögituba, kus kõik lapsed saavad igal ajal sisse astuda ja vestelda seal olevate superviisoritega.

Koolid on keerulises olukorras, kuna mõnede vanemate suhtumine kodu ja kooli koostöösse on ükskõikne. Probleemide lahendamisel nii kodu kui kooli poolt puudub järjepidevus (Adamson, 2010). Kool peab hakkama saama vanematega, kes töötavad koolile vastu või kus laste kasvatamisega ei tegeleta vanemate isiklike probleemide tõttu, nagu näiteks töötus, lahutus, vanema töötamine välisriigis, vaesus. Sellest tulenevalt on lapsed jäänud järelevalveta ja tegutsevad omapead (Leppik, 2008). Koolijuhtide seas läbi viidud intervjuudes tõi ühe maapiirkonna juht välja keerulise olukorra peredes, kus vanemad töötavad välismaal ja lapsi kasvatavad vanavanemad. Sellistel lastel on koolis väga raske hakkama saada ja probleemseid lapsi on võrreldes varasema ajaga tulnud juurde (Kirss, 2011). Koolis tuleb jätkata sellega, mis kodus on pooleli või tegemata jäänud ning leida sobivad meetodid lapse abistamiseks ja nõustamiseks.

Põlva linna üldhariduskoolide näitel on koolikohustuse mittetäitmine sotsiaalne probleem, milles mängib väga suurt rolli lapse perekondlik taust (Adamson, 2010). Oma osa on ka koolikeskkonna mõjuteguritel: probleemid õppetöös, tundidest puudumine, suhted õpetajatega, emotsionaalne koolivägivald nii õpilaste, kui ka õpetajate poolt. Lastel puudub oskus probleemiga hakkama saada, millele järgneb tõrjutuse ja mittesoovitatavuse tunne. Lahendusena kasutavad lapsed probleemi vältimist.

Õpetajad töötavad igapäevaselt lastega koos, mis eeldab suuri teadmisi psühholoogiast, rakendades neid õppetegevuses, kasvatamisel ja abistamisel (Leppik, 2008). Õigeaegne märkamine ja sekkumine on väga olulised vältimaks õpilase muutumist ühiskonna suhtes passiivseks. Kool peab tagama tugisüsteemi olemasolu ja kasutamise, kuid on olukordasid, kus õpetajate põlglik ja halb suhtumine osadesse õpilastesse, tekitab lastes trotsi ja takistab õpetaja ja õpilase vahelist koostööd (Adamson, 2010). Sellega kaasneb ka madal enesehinnang ja motivatsioon. Lahendusena tuleks teha järjepidevat koostööd erinevate institutsioonidega, korraldada sotsiaalsete ja õpioskuste arendamiseks ning õpimotivatsiooni suurendamiseks koolitusi, pakkuda koolide juures lastele huvitegevust, rakendada tugiõpilasliikumist, koolitada lapsevanemaid ja teha tihedamat koostööd peredega. Oluline on väga hea koostöö õpetaja ja koolipsühholoogi vahel, mis aitab kaasa õigeaegsele märkamisele ja sekkumisele koolis. 27. oktoobril 2014. aastal leidis aset traagiline sündmus Viljandis, kus Paalalinna kooli 15-aastane õpilane tulistas tunni ajal saksa keele õpetajat, kes suri saanud vigastustesse (Kaukvere & Mäekivi 2014). Paratamatult tekib küsimus, miks seda poissi ei märgatud? Pärast sellist sündmust peavad kõik koolijuhid mõtlema, mida saavad nemad teha, et sellist olukorda nende koolis kunagi ei juhtuks. Samas näited Ameerika Ühendriikide ja Soome põhjal annavad tunnistust, et koolitulistamised ei lõpe kunagi ja tulemused võivad olla veelgi traagilisemad. Oluline oleks leida riiklikul tasemel lahendus, kuidas jõuda kõikide õpilasteni ja märgata last, kes vajab abi oma probleemidega hakkamasaamisel, sest koolidel ei ole ressursse sobiva lahenduse leidmiseks (Kirss, 2011).

Eesti koolides puudub ühtne tugisüsteem õpilaste abistamisel ja kuna kõikidele õpilastele ei ole psühholoogilise nõustamisteenuse võimalus kättesaadav (Kõivistik, 2005; Kirss, 2011), peab uurija vajalikuks teada saada, kas õpilastele on koolis pakutud psühholoogist nõustamisteenust ja kas nad võivad nõustaja rolli üle kanda mõnele oma õpetajale või sõbrale. Antud uurimuse eesmärk on teada saada, kui vajalik on õpilaste hinnangul psühholoogiline nõustamine koolis ja kas see teenus on nende jaoks kättesaadav. Samuti on käesoleva magistr töö eesmärgiks välja selgitada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid Lõuna-Eesti üldhariduskoolides õpilaste hinnangul.

Töö teoreetilises osas arutletakse, millised on võimalikud tegurid, mis mõjutavad psühholoogilise nõustamise teenuse kättesaadavust. Kõige selle paremaks mõistmiseks on kirjeldatud üldhariduskooli Eestis ja välja toodud kooli, õpetaja ning psühholoogi roll laste arengu toetamisel. Samuti on kajastatud õpilaste roll koolis ja õppenõustamissüsteemi arendamine Eestis. Käesolevas magistritöös antakse ülevaade empiirilise uurimuse tulemustest ning tuuakse välja võimalikud psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid üldhariduskooli õpilaste hinnangul.

1.1 Üldhariduskooli roll õpilase toetamisel

Põhikooli ja gümnaasiumiseadusest tulenevalt peaks igale õpilasele olema tagatud tasuta tugispetsialisti teenus: eripedagoog, psühholoog, sotsiaalpedagoog (PGS § 37). Tugispetsialisti teenuse kättesaadavuse peaks tagama kooli pidaja ning selle korraldama direktor, kellel on õigus tellida vastav teenus Haridus- ja Teadusministeeriumilt või riigi sihtasutuselt, kus pakutakse igas maakonnas koolidele psühholoogi ja eripedagoogi teenust. Kuigi seaduse järgi tuleb õpilastele tugispetsialistide teenuse kättesaadavus tagada, ei ole seadusest tulenevat kohustust, mis eeldaks tugiteenuse kättesaadavuse võimalust koolis kohapeal. Sellest tulenevalt on koole, kus ei tööta psühholooge, sotsiaal- ja eripedagooge.

Kooli personal peab pakkuma lapsele turvalist ja arenemiseks soodsat keskkonda. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest tulenevalt on esimeseks lapse vajaduse märkajaks õpetaja. Vajadusel kasutatakse pedagoogilis-psühholoogilist hindamist, erinevates tingimustes õpilase käitumist, vaatlust, tehakse muid uuringuid (meditsiinilised, logopeedilised). Õpilasele tugiteenuste osutamise perioodil jälgivad õpetajad ja tugispetsialistid õpilase arengut ning toimetulekut (Leppik & Kivirand, 2010).

Üht väga rasket juhtumit on oma magistritöös kajastanud Ülle Särg (2010), kus erinevad osapooled: kooli juhtkond, lapsevanemad, pidasid parimaks lahenduseks lapse koolist eemaldamist. Antud näite puhul suunati laps peale mitmeid koolidevahetusi, koduõppel olemist Puiatu erikooli ning pärast seda Tapa erikooli. Selle asemel, et leida lahendus lapse probleemidele ja aidata õpilast elukohajärgses koolis, pidi laps toime tulema pidevate keskkonnamuutusega, mis võis põhjustada lisa stressi ja probleeme. Oluline on töötada lapse individuaalsuse toetamisel meeskonnana, mida kindlasti mõjutavad riiklikud seadused, aga ka inimeste hoiakud, väärtused ja koolis olemasolev tugistruktuur ning koolipoliitika. Oma roll on ka õpilasel, ja sellel, kas ta on pakutavat tuge valmis vastu võtma.

Kui see toimib süsteemselt pidevas infovahetuses, on tulemused paremad kui üksikürituse korral. Alati on lapse probleeme võimendavaid tegureid ka koolikeskkonnas, kuid efektiivsuse saab kool tagada vaid koostöös lapsevanemaga (Kikas, 2006).

Lapse erivajadusi tuleb märgata õigeaegselt, et pakkuda talle parimat võimete kohast haridust. Koolides, kus puudub erivajadustega õpilaste jaoks sobiv õppevara, õpikeskkond, vastava ettevalmistusega õpetajad ja spetsialistid, on väga raske olukorras, kuna põhikooli lihtsustatud õppekava rakendatakse ka tavakoolides (Tiirmaa, 2007). Andekus on samuti erivajadus ja vajab õigeaegset märkamist. Erivajadusest tingituna tuleb rakendada sobivaid tugisüsteeme, mis toetaks lapse õppimist ja arengut talle jõukohasel viisil, kuna lapsevanemal on õigus otsustada lapse õpingute jätkamine kodulähedases koolis või kaugemal. Direktori ülesandeks on määrata isik, kes lapse arengu toetamise nimel korraldab koostööd tugispetsialistide, õpetajate ning andekate õpilaste juhendajatega. Vastaval isikul on õigus teha soovitusi lapse arengu toetamiseks, vajalike meetmete rakendamiseks ning antud perioodil jälgivad lapse arengut ja toimetulekut tugispetsialistid ning õpetajad. Meetmete rakendamise perioodi lõpul hinnatakse tulemuslikkust ja vajadusel tehakse ettepanekud vanematele või direktorile edasisteks tegevusteks. Vajadusel tuleb pöörduda soovitude saamiseks nõustamiskomisjoni poole (PGS § 47-48).

1.1.1. Õpetaja roll üldhariduskoolis psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavaks tegemisel.

Laste heaolu koolis sõltub suuresti neid ümbritsevast keskkonnast ja inimestest. Väga suur roll laste õpetamisel, kasvatamisel, samuti nende aitamisel, on õpetajatel. Õpetaja peaks olema see, kes märkab ja sekkub õigeaegselt. Projekti „Laps turvalises haridussüsteemis: sekkumine ja kaasamine kõigi laste huvides“ Käsmu suveseminaril 27. augustil 2015 ütles lektor Trond Rekstad: „*On lihtsam ehitada üles terveid lapsi, kui parandada katkiseid mehi*“. Õpetajad puutuvad nõustamisega kokku igapäevaselt, olles vajadusel kuulaja rollis. Nõrgemaks on muutunud vanemate ja laste suhe, millest tulenevalt peavad probleemidega tegelema õpetajad (Pappa, 2012). Õpetajate poole pööratakse peamiselt koduste probleemide, õpilaste omavaheliste suhete ja õpetajatega konfliktide tõttu, kuid ka õppe edukuse languse, koolist puudumise puhul. Ka pöörduvad õpetajad ise lapse poole, kui nad märkavad temas muutusi, kuid sellises olukorras ei pruugi paljud lapsed abi vastu võtta. Õpetajad ei paku professionaalset abi psühholoogilisel nõustamisel, vaid saavad last mõista,

kuulata ja toetada. Oluline on probleemide ennetamine, mistõttu peaks igas koolis olema võimaldatud koolipsühholoogi teenuse kättesaadavus. Õpetaja on see, kes saab aidata koolipsühholoogi, motiveerides lapsi psühholoogi poole pöörduma ja tuletades lapsele meelde nõustamisaegasid, sest laps ise võib need unustada. Psühholoogi jaoks võib olla oluline ka lapse taustinformatsioon, mida saab küsida õpetajalt, ja samuti osalemine õppetegevuse jälgimisel, mõistmaks last paremini (Raava, 2007).

Lapsed vajavad turvalisust ja olukorras, kus laps on kodused pinged kooli kaasa võtnud, peaks õpetaja olema see oluline isik, kes märkab ning samuti juhendab, kuidas stressiga toime tulla. Pinged võivad õpilastel väljenduda erinevalt: poistel agressiivsuse, tüdrukutel kurbuse või endassetõmbumisega. Tihti ei ole laps ise teadlik oma tegelikust probleemist ja koolivihkamise taga võib peidetul kujul olla kiusamine või kartus raskete kontrolltööde ees. Õpetajad võivad peituda ajapuuduse taha, kuid kui last ei ole õigeaegselt kuulatud, võib see kaasa tuua lapse käitumises häirivad muutused ja tagajärgedega tegelemine nõuab veelgi suuremat ajakulu. Õpilaste häiriv käitumine võib õpetajat ärritada, millele teismelised õpilased omakorda reageerivad provotseerivalt, katsetades piire, kui kaugelt on veel võimalik minna. Tegelikult ei ole sellises olukorras laps halb. Tema käitumine on ebasobiv või häiriv. Lapse jaoks on oluline positiivne tunnus, mis aitaks tal oma minapilti luua. Oluline on, kuidas probleeme märgatakse ning kuidas osatakse nendele reageerida. Vajadusel saab õpetaja teha koostööd perega või kaasab õpetaja kolleege ja spetsialiste lapse toetamiseks (Järv-Mändoja et al., 2010). Oluline on õpetajate suhtumine ja veendumused õpilastega töötamisel. Õpetaja peab õigeaegselt märkama lapsi, kellel on tekkinud psühholoogiline kurnatus, mis ei pruugi alati olla väliselt nähtav (Salumaa & Talvik, 2007).

Õpetajad peaksid märkama koolides toimuvat kiusamist ja koheselt sekkuma. On õpetajaid, kes vaikset kiusamist ära ei tunne ning vajalikud meetmed jäävad kasutamata. Õpetajatele on lihtsam leida probleemi põhjusi kodustes tingimustes või psüühilistes probleemides, eirates nii tegelikku probleemi (Holmberg-Kalenius, 2009). Oluline on, et õpetajad õpiksid tundma vaikset vägivalda. Kiusamist esineb ka tänu meie infoühiskonnale, sest ühe kiusamisviisina võib kasutusel olla küberkiusamine. Samuti võib teise kultuuritaustaga lastel olla suurem oht sattuda kiusamise ohvriks. Koolikiusamine õpilaste hulgas ei ole ebaharilik ning korraldatakse erinevaid ennetuslike projekte. Siiski on see teema, mis pigem vaikitakse maha ja üritatakse näidata kooli, kus kõigist hoolitakse, kuid tegelikkuses ei suudeta kiusatavaid toetada. Igal aastal tuleb juurde lugusid maa- ja linna-, suurtes ja väikestes koolides, kus kiusamise tagajärjel ei ole lapsed mitte ainult ilma jäänud oma sõpradest, vaid ka inimväarikusest. Lapsed ei tohi sattuda sellisesse olukorda, mis võib

kesta aastaid, ja seda saab takistada õpetajate kiire sekkumisega probleemi (Holmberg-Kalenius, 2009).

Ida-Virumaal läbi viidud projekti „Nõustamissüsteemi loomine õppe kvaliteedi ja atraktiivsuse tagamiseks“ uurimustööle (Džalalova, 2011) vastanutest enamik töid välja rahulolematuse õpetaja tööga psühholoogilise pinge ja stressi tõttu. Aktuaalseimateks teemadeks olid enesejuhtimise probleemid, ajajuhtimine, koostöö pere ja lapsega, kuidas teisi kuulata ja nõu anda, toimetulek stressiga, õpetaja tervis, meeskonnatöö, sisemise rahu säilitamine, õppetöö atraktiivsemaks muutmine. Õpetaja peab koolikeskkonnas olema suuteline kiiresti ümberorienteeruma ühelt tegevuselt teisele, tegema meeskonnatööd, kasutama nüüdisaegseid pedagoogilisi meetodeid, töövahendeid. Õpetaja peab suutma leida tasakaalu uuenevate nõudmiste ja oma isiksuse vahel. Oluline on psühholoogiline nõustamine, mis aitab probleemide ennetamisel ning oma töö ümberorienteerumisel saavutamaks paremaid tulemusi ja tööga rahulolu. Psühholoogilist nõustamist saanud õpetajate juhtumite analüüs näitas, et olulisem toimetulekust konkreetse situatsiooniga on õppida vältima sarnaste situatsioonide tekkimist tulevikus (Džalalov, 2011). Koolides, kus on olemas tugispetsialistid, on õpetajad altimad kasutama võimalust nende kaasamiseks, kuid kui vastav võimalus puudub, on õpetajad harjunud ise hakkama saama või jäävad probleemid lahenduseta (Kruusamäe, 2015).

Kuna koolipsühholoog võiks laste jaoks olla kui usaldusväärne täiskasvanu, ei tohiks õpetajad õpilastele jätta psühholoogist muljet kui karistajast, kelle juurde saadetakse õpilane siis, kui ta on halvasti käitunud (Järv, 2007). Õpetaja ülesandeks võib olla pere ja psühholoogi kokku viimine, mis võib olla väga keeruline, kuna vanematel võivad olla samasugused hirmud psühholoogi ees nagu õpilasel. Vanemad võivad karta häbimärgistatuse saamist, näpuga näitamist või ebaõnnestumist laste kasvatamisel. Õpetaja saab neid hirme vähendada, konsulteerides eelnevalt psühholoogiga ja leppides kokku, kuidas vanema poole pöörduda, et pere ikkagi jõuaks psühholoogi vastuvõtule (Järv, 2007).

1.1.2. Õpilased Eesti üldhariduskoolis.

Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadusest (Riigikogu, 2010, §7) tulenevalt on lastel õigus käia elukohajärgses koolis. See tähendab, et õpilaste hulgas võivad olla kõik lapsed, sh. erivajadusega ja lihtsustatud õppekava alusel õppivad lapsed. Kusjuures erivajadusega laps ei pruugi olla mitte ainult füüsiliste vajaduste, käitumis- ja tundeelu häiretega, madala vaimse

võimekusega, vaid ka kõrge vaimse võimekusega. Kuid tuge ja psühholoogilist nõustamist ei vaja mitte ainult erivajadusega lapsed vaid ka tavalapsed. Muutused õpilase käitumises annavad märku lapse muredest või probleemidest. Lapsed on kõik erinevad juba enne kooli, mis väljendub enesehinnangus, tunnete ja vajaduste väljendamisoskuses, tähelepanuvajaduses (Järv-Mändoja et al., 2010).

Õpilased õpivad ühiskonnas kehtivaid reegleid ja tavasid. Nende õpioskused on kujunemisel ning suuremal või vähemal määral esineb enamikel lastel raskusi õppimisega, samuti ka suhtlemise ja käitumisega. Ajaga võivad need mööduda, kuid koolis on ka õpilasi, kelle individuaalsed omadused võivad takistada õppimist ja koolis edasijõudmist ning ka mõistlikku käitumist (Salumaa & Talvik, 2007). Kool peab toetatama lapsi sellel teel, pakkudes vajalikku tugisüsteemi. Suhtlemis- ja meeskonnatööoskus on need, mis aitavad lapsel hakkama saada kooli- ja pereelus ning tulevikus tööturul.

Lastele on suured ootused nii lapsevanemate kui ka ühiskonna poolt. Soovitakse parimaid tulemusi, ning kui tulemused on head, siis sellest räägitakse häälakalt. Haridus- ja Teadusministeerium on oma 2015. a. aasta-analüüsis välja toonud PISA testi paranenud tulemused. Kuid analüüsist lähtuvalt vajab edaspidi uurimist, miks langevad põhikoolist välja poisid ja miks on riigieksamite tulemused poistel kehvemad võrreldes tüdrukutega. Kõrgharidust väärtustatakse kõrgelt, sest üle poole soovis seda oma lastele või endale (HTM 2015). Samas tekib küsimus, mis hinnaga selleni jõutakse? Kui PISA testi tulemused on märgatavalt paranenud, kas see siis tähendab, et paranenud on laste õppimisvõime või õpetajate õpetamise meetoodika? Samas võivad ootused lastele olla ka liiga suured, mis paneb lapsi rohkem pingutama ja võib tulevikus viia läbipõlemiseni, kuna lastel puudub oskus ennast aidata ja pideva stressiga toime tulla.

1.2 Psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus üldhariduskoolis

Kaasava hariduse rakendamise eesmärgil on ESF-i programmi raames loodud piirkondlikud nõustamiskeskused kõikides maakondades, pakkudes õppenõustamisalast teenust õpetajatele, lapsevanematele ja lastele. See peaks koolidele looma võimaluse hariduslike erivajadustega õpilaste kaasamiseks tavaklassis (Leppik & Kivirand, 2010). Vastavalt haridus- ja teadusministri määrusele nr. 7 võimaldatakse kõikidele üldhariduskoolidele, mis seda soovivad, minimaalselt üheks õppeaastaks riigi poolt tugispetsialistide teenus: psühholoog ja eripedagoog. Koolides, kus õpilaste arv on väiksem

kui 350 last, katab 30–35% teenuse kuludest teenuse osutaja ja ülejäänud osa teenuse tellija (kool). Koolides, kus õpilaste arv ületab 350 piiri, tuleb vastav teenus tasuda 100%-liselt tellijal endal. Tugispetsialisti teenuse tellimiseks tuleb koolil esitada 31. maiks või 1. detsembriks taotlus, milles on märgitud soovitud teenuse liigid ja eeldatav maht õppenädalas. Teenuse osutamisel sõlmitakse poolte vahel leping, mille järgi on võimalik saada psühholoogi teenust laste pedagoogilis-psühholoogiliseks hindamiseks, individuaalseks või grupinõustamiseks, lastevanemate ja pedagoogide nõustamiseks. Eripedagoogi teenust on võimalik kasutada õpilaste arengutaseme väljaselgitamisel, õpiabirühma- või individuaaltundide ettevalmistamisel ja läbiviimisel, õpetajate juhendamisel, õpetajate ja tugispetsialistide vahelise koostöö korraldamisel, rakendatud tugimeetmete analüüsimisel, lastevanemate nõustamisel (Haridus- ja teadusministri määrus nr.7, 2013). Kui mahajäämust ei esine ja puudub väljalangevus, siis võib õpiabi ja nõustamist pidada koolis toimivaks ja tulemuslikuks (Salumaa & Talvik, 2007).

Tugiteenuste kättesaadavust hindasid maapiirkondade õppeasutuste juhtidest ja õpetajaist ebapiisavaks 42%, mis on selgelt halvem linnapiirkondadest (Kirss, 2011). Samuti leiti erinevus kooliastmes, kus kõrgema astme haridusasutuste puhul hinnati võimalusi paremaks. Maakonniti pidasid tugiteenuste kättesaadavust pigem piisavaks Hiiu-, Saare-, Pärnu- ja Võrumaa õppeasutuste juhid ning õpetajad, kõige kehvem on olukord Rapla-, Lääne- ja Järvamaal, pigem ebapiisavaks on hinnanud võimalusi ka Valga- ja Viljandimaa küsimustikule vastanud. Maapiirkondade õppeasutuste juhtide ja õpetajate hinnangul on tugiteenuste kättesaadavus halvem kui linnapiirkondade õppeasutustel. Üle 60% vastanutest hindasid psühholoogilise abi kättesaadavust puudevaks või ebapiisavaks, samas kui linnakoolide juhtide ja õpetajate hinnangul jäi see alla 50%. Pääaegu samasugune erinevus ilmnes sotsiaalpedagoogilise teenuse puhul, kuid eripedagoogilise teenuse osas oli see hinnang praktiliselt võrdne. Psühholoogilise abi ebapiisavusele osutasid enam Valga-, Viljandi-, Rapla- ja Lääne-Virumaa vastajad. Viljandi maakonnas on puuduvad või ebapiisavad võimalused kõigi kolme teenuse puhul: psühholoogiline, eripedagoogiline ja sotsiaal-pedagoogiline. Üle 50% vastanute hinnangul ei ole eripedagoogilist, psühholoogilist ega sotsiaal-pedagoogilist teenust, kuid see võiks olla. Kõige suurem probleem teenuse kättesaadavuse osas on väikestes maakoolides, kus piirkonna kehv sotsiaalmajanduslik olukord võimendab probleeme koolis ning tekib veelgi suurem vajadus tugi-spetsialistide järele.

Lääne-Virumaal on koolipsühholoogi nõustamisteenus kättesaadav igas teises koolis ja õpetajad on teadlikud võimalusest kasutada Rajaleidja keskuse tugiteenuseid. Siiski pooled

uurimuses osalenud õpetajatest olid kasutanud isiklike tutvusi kooliprobleemide lahendamisel (Kruusamäe, 2015). Sellest saab järeldada, et koolipsühholooge ei ole piisavalt või ei ole õpetajad pakutava abiga rahul. Samuti sõltus tugiteenuste kättesaadavus kohalikust omavalitsusest. Statistilist erinevust linna- ja maakoolide vahel tugiteenuste kättesaadavuse osas ei leitud.

1.2.1. Võimalikud psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid üldhariduskoolis.

Koostöö perekonna ja kooli vahel on väga oluline, kuna probleemid, mis võivad olla alguse saanud kodust, võivad laheneda väga kiiresti, kui laps tajub kooli ja pere selget koostööd. Kuid vahel vanemad ei soovi koostööd teha, mis võib tuleneda arvamusest, et probleemi pole või, kuna puudub oskus olukorraga toime tulla, on seda lihtsam eitada. Vanemate jaoks võib olla ehmatav soovitus pöörduda psühhiaatri poole, mis võib tuleneda hirmust sildistamise või näpuga näitamise ees. Sellises olukorras on lihtsam jääda ootama koolipoolseid lahendusi koostööd tegemata, väites, et kodus on kõik hästi ja probleem on koolil. Samuti võib koostööst keeldumise taga olla hirm läbikukkumise ees lapsevanemana. (Järv-Mändoja et al., 2010).

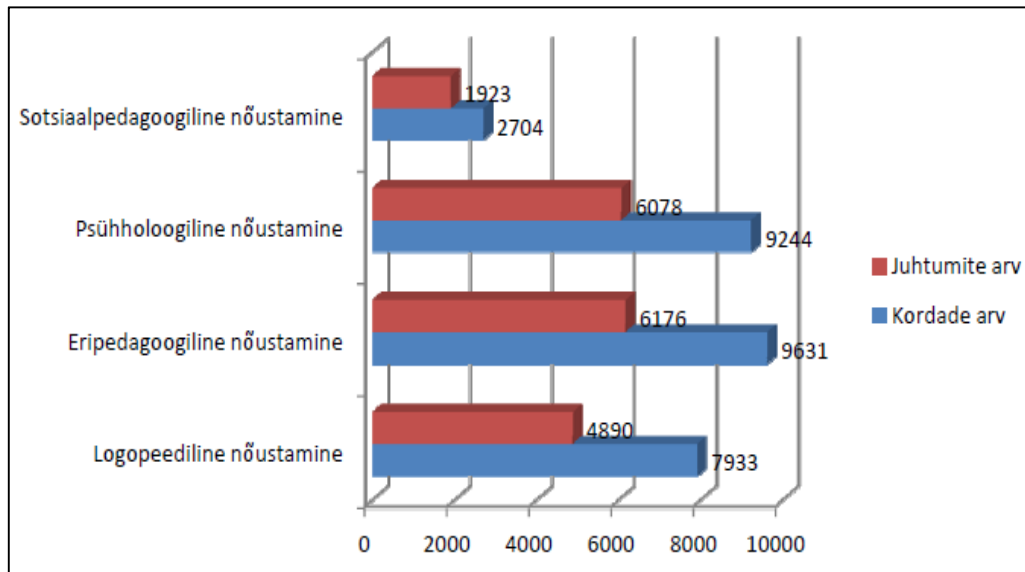
Olulisel kohal on juhtkonna mõistmine, soov ja tahe pakkuda psühholoogi tööks vajalikke tingimusi, nagu näiteks privaatsust võimaldav ruum, õpetajate ja õpilaste teadlikkuse tõstmine olemasoleva teenuse olulisuse ja võimaluse kohta (Raava, 2007). Kui neid tingimusi täidetud ei ole, on koolipsühholoogil väga raske oma vajalikkust tõestada ja olla laste jaoks kättesaadav. Uuringust selgus, et psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust takistab vastava ametikoha puudumine. Teise põhjusena on välja toodud rahalised vahendid, mille puudumisel ei ole võimalik tugiteenuste spetsialisti palgata. Kolmanda põhjusena on välja toodud, et spetsialist on küll olemas, kuid vajalikkust väiksema töökoormusega. Lisaks on põhjusena nimetatud muid põhjusi ning et ametikoht on täitmata spetsialisti puuduse tõttu (Kirss, 2011). 78% uuringus osalejaist olid teadlikud piirkondlikest õppenõustamiskeskustest, kusjuures vähem olid informeeritud õpetajad, natuke alla 70%. Samuti oli erinevus vene- ja eestikeelsete koolide personali teadlikkuses. Vastanud soovivad rohkem infot õppenõustamiskeskustes pakutavate teenuste, nende kasutamise võimaluste ja keskustes töötavate spetsialistide olemasolu kohta (Kirss, 2011). Kuna maakoolides tihti puudub tugispetsialisti teenus, on õppenõustamiskeskuste pakutavat võimalust nendes

asutustes kasutatud rohkem kui linnakoolides. Vähem on teenust kasutanud õpetajad, kes pole nii informeeritud kui juhid. Põhjustena, miks teenust ei ole kasutatud, on välja toodud järgmised: puudub info teenuste kohta; ei ole tekkinud vajadust teenuse järele; teenus on kättesaadav õppeasutuse tasandil; õppenõustamiskeskus asub liiga kaugel, mistõttu on sinna raske pääseda. Kusjuures info puudumist Lõuna-Eestis on enim nimetatud Tartu- ja Viljandi maakonnas ning rasket ligipääsu Valga maakonnas (Kirss, 2011). Lääne-Virumaa koolide õpetajad on ühe põhjusena, mis mõjutab psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust, välja toonud, et psühholoogi vastuvõtu aeg ühtib õppetundide ajaga, samuti et psühholoog on tööga ülekoormatud ja töötab osalise koormusega. Tulemuseks on olukord, kus tugispetsialisti reageering jääb liiga aeglaseks ning õpetaja on suutnud probleemi juba ise lahendada (Kruusamäe, 2015). Piirkondades, kus sotsiaal-majanduslik olukord on kehvem, eriti maapiirkondades, on spetsialistid puudu, kuna ei ole vastavat ametikohta, rahalisi vahendeid, spetsialisti leidmine on keerukas (osakoormusega töö, madal palk), mõnikord puudub ka otsene vajadus. Vahel ei ole omavalitsuses mõistetud spetsialisti tarviduse vajadust (Kirss, 2011).

1.2.2. Õppenõustamissüsteemi arendamine Eestis.

2008. aastal alustati Euroopa Sotsiaalfondi programmiga „Õppenõustamissüsteemi arendamine“, tagamaks tugiteenuste kättesaadavust ja kvaliteeti. Selle raames loodi igasse maakonnakeskusesse piirkondlikud õppenõustamiskeskused, kus pakutakse psühholoogilist, eripedagoogilist, logopeedilist ja sotsiaalpedagoogilist nõustamis- ja tugiteenust haridustöötajatele, lastele ja lastevanematele. Teenuse edukuse hindamiseks tellis Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus uuringu õppe-nõustamisteenuse rahulolu ja kättesaadavuse eesmärgil (Kirss, 2011).

Programmi eesmärgiks on olnud nõustamissüsteemi korrastamine, kuna see erines piirkonniti ja õpiraskustega, hariduslike erivajadustega, sotsiaalsete probleemidega lapsed, nende vanemad ning õpetajad ei saanud piisavalt tuge. Programmi järgi peaks olema tagatud kolm erinevat tasandit: töö lapsega lasteasutuses; töö piirkondlikus õppenõustamiskeskuses; töö riiklikus metoodikakeskuses. Piirkondlikes õppenõustamiskeskustes toetatakse rahaliselt II tasandi nõustamisteenuseid, kuid I tasandiks vajalikud rahalised ressursid tuleb haridusasutusel endal leida (Kirss, 2011).

Joonis 2. Eri tüüpi nõustamisjuhtumite ja -kordade arv 2009. aasta jaanuarist 2011. aasta juunini. Allikas REKK (Kirss, 2011)

Individuaalset nõustamist on olnud rohkem kui rühmanõustamist ning kaks kolmandikku nõustatavatest on olnud poisid, kolmandik tüdrukud. Lapsevanemate nõustamisel on valdavas enamuses olnud naised. Nõustatavate arv on kolme aastaga kasvanud kolm korda ja 2011. aastal on nõustatud natuke rohkem kui 5000 last, 4000 lapsevanemat. Nõustatud haridustöötajate arv jääb alla 3000. Joonisel 2 on välja toodud eri tüüpi nõustamisjuhtumite ja kordade arv 2009 aasta jaanuarist 2011. aasta juunini (Kirss, 2011).

Uringust selgus, et üle poolte vastanutest peavad oluliseks tugiteenuste kättesaadavust asutuses kohapeal ja umbes 30% vastanutest oleks nõus ka psühholoogi teenusega linna või vallatasandil. Kõige enam on soovitatud lapsevanema pöördumist õppenõustamiskeskuse spetsialistide poole, järgmisena lapse pöördumist. Kõige enam on kasutatud psühholoogi nõustamisteenust õppenõustamiskeskustes, kusjuures valdavalt kasutati teenust pigem ebaregulaarselt. Kõige enam soovitatakse psühholoogi teenust (Kirss, 2011).

1.3 Koolipsühholoogi roll üldhariduskoolis

Kõiki laste probleeme ei saa lahendada õpetaja ja kooli juhtkond ning selleks on vaja tugisüsteemi, kuhu kuulub ka psühholoog. Õpetajatest ja psühholoogist sõltub, kui palju lapsed psühholoogi ülesannetest ja tööst teavad ning neid mõistavad. Hea meeskonnatöoga on võimalik probleeme ennetada või lahendada need kiiresti (Järv, 2007). Koolipsühholoog peab kindlasti tutvustama end ja oma tegevust koolis. Seda saab teha läbi presentatsioonide,

loengute, töötubade ja muu sarnase. See on vajalik tutvustamiseks oma töö eripära ja olulisust. Oluline on pakkuda lastele professionaalset abi, et nad saaksid positiivse kogemuse ja julgeksid täiskasvanuna õigeaegselt spetsialisti poole pöörduda, kui selleks on tekkinud vajadus (Raava, 2007).

Psühholoogid lahendavad käitumisprobleeme, tegelevad kutse- ja karjäärinõustamisega, õpilaste testimise ja aineõpetuse, nagu näiteks inimeseõpetuse, läbiviimisega. Koostöös logopeediga selgitatakse probleemide olemus ja erivajaduse sisu. Tugispetsialistide ülesanne on õpetaja töökoormuse vähendamine, et õpetajal oleks võimalus tegeleda õpetamisega ja ta ei peaks aega kulutama õpilaste muredele ega kasvatusprobleemidele (Kirss, 2011). Kuid koolipsühholoogi töö ei ole ainult testimine ja probleemide lahendamine, vaid tal on oluline roll koolikeskkonna kujundamisel. Tema abi saavad kasutada lisaks õpilastele ja vanematele ka kõik kooli töötajad. Koolipsühholoogi ülesanne on ennetada probleeme, kasutades sekkumismeetoditena nõustamist, konsulteerimist ja koolitamist. Kui kooliga seotud probleemidest räägitakse esmalt õpetajale, siis on muresid, millest ei taheta rääkida pere, klassikaaslaste ega õpetajatega. Tihti on sellisteks muredeks suhted sõprade, vanemate või õpetajatega, mida on hea jagada inimesega, kes on neutraalne (Järv, 2007).

Koolipsühholoogi ülesanne on luua õpilaste arenguks head tingimused. Koolipsühholoog peab looma usaldusliku suhte, kuid seda peab ta suutma teha olukorras, mis ei soodusta head teraapilist keskkonda, kuna tuleb arvestada ürituste toimumise, koolivaheaegade ja muu taolisega, mis võivad segada planeeritud kohtumisi õpilasega. Koolipsühholoog puutub igapäevaselt kokku õpilaste ja õpetajatega, mis võib tekitada ebakindlust ja usaldamatust eriti teismelistes. Eakaaslaste maine on laste jaoks oluline ja kartes seda kahjustada, võivad nad loobuda psühholoogi nõustamisteenusest. Koolipsühholoog on keerulises olukorras ka kooli kui terviksüsteemi kuulumisel, kuna tema töömeetoditest, organisatsiooni kultuurist või õpetajate negatiivsetest hoiakutest tulenevalt võib ta distantseeruda kooli personalist. See on koht, kus lapse huvides peaksid kõik osapooled proovima üksteise mõistmist ja aktsepteerimist, sest kool on koht, mis võib olla ainuke, kus laps saab professionaalset psühholoogilist nõustamist. Psühholoog saab pakkuda lapsele individuaalset lähenemist, kuid samuti nõustada õpetajat ja anda soovitusi koostööks lapsega. Ühtse meeskonnana tegutsedes võib see anda väga häid tulemusi lapse käitumises ja saavutustes (Raava, 2007).

Seda, kui aktiivselt kasutavad õpilased koolipsühholoogi nõustamisteenust, sõltub sellest, kui teadlikud õpilased tema tööst on. Sama oluline õpilaste jaoks on usaldus.

Psühholoog peaks lisaks enese tutvustamisele ka aeg-ajalt koolimajas ringi liikuma ja lastega jutustama. See aitab lastel kaotada hirmu ja väärarusaamu, et psühholoogi külastatakse vaid harva ja suurte probleemide puhul. Koolipsühholoogilt oodatakse abi õpilaste enesekontrolliraskuste ületamisel, konfliktsituatsioonide lahendamisel eakaaslastega ning käitumisprobleemidega (Kruusamäe, 2015). Samas ei saa koolipsühholoog endale lubada õpetajate toas peetavaid vestlusi lapse, tema vanemate või probleemide kohta, sest õpilased ei usaldaks inimest, kes nende muredest avalikult räägib (Järv, 2007).

Koolipsühholoogidele on olemas kutsestandard, õppekavad, kuid puudub hierarhiline struktuur kooli tasandil. Samuti on reguleerimata palk, puhkusepäevade arv, võtmata arvesse kutsekvalifikatsiooni või samas valdkonnas teistes asutustes töötavate spetsialistide töötasu, tuues kaasa suure kaadri-voolavuse koolipsühholoogide hulgas. Lapsevanemad ja õpetajad soovivad kiireid lahendusi aastate jooksul süvenenud probleemidele. Kiiret reageerimist nõudvate probleemide korral võiks olla lapse kooli vastuvõtmisel vanema poolt antud nõusolek lapsega tegelemiseks, kuna eraldi nõusoleku küsimine on ühelt poolt ajakulu, teisalt võib ka tekitada lisastressi spetsialistile (Särg, 2010).

Õpilased, kes peavad hakkama saama erinevate muutustega, nagu näiteks klassijuhataja vahetus, üleminek ühelt õppeastmelt teisele vms., saavad toetuda koolipsühholoogi abile, kes mõistab laste arengulisi iseärasusi, aidates neil muutustega kohaneda (Järv, 2007). Kui koolis puudub karjäärinõustaja, siis saab koolipsühholoog koostöös klassijuhatajaga selles valdkonnas õpilasi aidata (Järv, 2007).

Koolipsühholoogi üheks oluliseks ülesandeks on teha koostööd õpetajatega. Üheks osaks võib olla õpetaja nõustamine, kuidas probleeme lahendada, analüüsides koos, mida on seni tehtud ning mida võiks veel teha. Kui probleemi olemus on sügavam, siis võib psühholoog rääkida õpilase või lapsevanemaga kogumaks täiendavat informatsiooni ja leidmaks võimalikke lahendusvariante. Mõne õpetaja jaoks võib olla keeruline abi paluda, kuna see paneb teda tundma end ebaprofessionaalse või läbikukkujana, kuid tegelikkuses ei ole abi küsimine nõrkus, vaid näitab inimese tugevust ja soovi lahendust leida. Psühholoogil on teadmisi, kuidas hinnata õpilase psüühilisi protsesse ja iseärasusi, selgitamaks välja probleemide võimalikud põhjused. Esmase uuringu lapse erivajaduste kohta saab läbi viia psühholoog, kuid diagnoosimine ja ravi määramine tema pädevusse ei kuulu (Järv, 2007). Kui koolipsühholoog näeb, et tema aidata ei saa, võib ta pere koos lapsega suunata edasi psühhiaatri poole, lähtuvalt lapse vaimse tervise probleemidest. Samuti võib koolipsühholoog väljaspool klassi mängida suhtlemismänge väiksemates suhtlemisgruppides (Käesel, 2010). Õpetaja võib paluda psühholoogil klassijuhatajatunnis rääkida lapsi huvitavatel temadel või

probleemist, mis puudutab tervet klassi, nagu näiteks kiusamine (Järv, 2007).

Tihti saavad laste mured alguse kodust ja kui need on nii suured, et neid koostöös klassijuhataja ja lapsevanemaga lahendada ei ole võimalik, tuleks kaasata koolipsühholoog. Sellistel juhtudel on vaja nõustada ka lapsevanemat ning vajadusel suunata pereteraapiasse. Lihtsamate probleemide puhul saab psühholoog vanemaid toetada, andes vajadusel konkreetseid näpunäiteid, või kui vanemal on jõud otsas ja ta vajab neutraalset isikut, kellega rääkida (Järv, 2007).

Eestis saaks kasutusele võtta põhimõtteid, mida kasutatakse Islandil koolipsühholoogide töös. Õppeaasta alguses tutvustab koolipsühholoog õpilastele nõustamise põhiolemust ning uusi õpetajaid nõustatakse ohumärkidest õpilaste käitumises, millest tuleks koheselt teavitada psühholoogi. Koolipsühholoogi töö hulka võiks kuuluda vastuvõtul käivate laste monitooring ja sellest lähtuvalt parendusettepanekute tegemine. Ühe meetodina võiks kasutusel olla supervisioon ning koolipsühholoog peab kursis olema uutest arengusuundadest õpilaste nõustamisel. Islandil võtab koolipsühholoog ühendust teiste erialaspetsialistidega nagu näiteks psühhiaater, sotsiaaltöötaja. Kuna nõustaja on alati väga hõivatud, siis on väga oluline hea ajaplaneerimine (Sederholm, 2003).

Koolipsühholoog võib osaleda ka kooli arendustegevuses, leidmaks koos sobivad suunad, mille poole püüelda, kuid psühholoog ei saa anda hinnanguid kooli personalile ega nende tehtud otsustele. Tema ülesandeks on säilitada neutraalsus, konfidentsiaalsus, mis on psühholoogi töö edukuse eelduseks (Järv, 2007).

1.4 Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Uurimisprobleem: Psühholoogi nõustamisteenuse kättesaadavus õpilastele võib, tulenevalt piirkonnast ja kooli suurusest, olla erinev. Nõustamisteenuse kättesaadavus on maakonniti väga erinev ja olukorra parandamiseks on loodud maakonnakeskustesse õppenõustamiskeskused (Kirss, 2011). Antud teenuse osas on 2010–2011 õppeaastal läbi viidud uuring õpetajate ja lasteasutuste juhtkondade hulgas, kuid õpilaste arvamust antud teemal küsitud ei ole. Käesoleva töö autori 2005. aastal kaitstud bakalaureusetööst (Kõivistik, 2005) selgus, et psühholoogiline nõustamine on gümnaasiumiõpilaste jaoks oluline ja vajaks edaspidi põhjalikumat uurimist.

Eelnevast tulenevalt said püstitatud uurimuse eesmärgid:

- 1) teada saada, kui vajalik on õpilaste hinnangul psühholoogiline nõustamine koolis ja kuivõrd see teenus on nende jaoks kättesaadav;

- 2) teada saada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid õpilaste hinnangul Lõuna-Eesti üldhariduskoolides.

Uurimuse eesmärkidest tulenevalt said püstitatud uurimusküsimused:

- 1) kui kättesaadav on õpilaste jaoks psühholoogilise nõustamise teenus Lõuna-Eesti üldhariduskoolides;
- 2) millised on psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid Lõuna-Eesti üldhariduskoolides;
- 3) kelle abi kasutavad õpilased probleemide lahendamisel koolipsühholoogi puudumisel;
- 4) kuivõrd õpilased, kellele koolipsühholoogi nõustamisteenus on kättesaadav, kasutavad seda võimalust.

Teooriast lähtuvalt said püstitatud hüpoteesid:

- 1) linnakoolis õppivate õpilaste hinnangul on koolipsühholoogi nõustamisteenus nende jaoks kättesaadavam kui maakoolis õppivate õpilaste hinnangul (Kõivistik, 2005);
- 2) õpilased, kes on kasutanud psühholoogi nõustamisteenust, kasutavad psühholoogilist nõustamisteenust tulevikus tõenäolisemalt, kui õpilased, kes ei ole kasutanud psühholoogilist nõustamisteenust (Phillips & Smith, 2011).

2. Empiiriline uurimustöö

2.1 Valim

Valimisse kuulusid põhikooli- ja gümnaasiumiõpilased Lõuna-Eesti koolidest. Uurimusankeet edastati koos kaaskirjadega Jõgeva-, Tartu-, Põlva-, Võru-, Valga- ja Viljandimaa üldhariduskoolide juhtkondadele, pakkudes võimalust uurimuses osalemiseks. Viis kooli andsid nõusoleku uuringu läbiviimiseks. Kuna teised koolid tagasisidet ei andnud või keeldusid uuringus osalemast, jäi valim väikeseks. Sellest tulenevalt kaasas käesoleva töö uuriija valimisse oma tutvusringkonna 18 lapsevanemat Facebook internetikeskkonna kaudu, paludes neil edastada küsimustik oma põhikoolis ja gümnaasiumis õppivatele lastele. Kuna uuringus osalemine oli anonüümne (ei küsitud vastaja nime ega kooli, milles ta käib), siis puudub autoril täpsem ülevaade, millistest koolidest täpselt vastajad pärit olid ning kui palju oli nende hulgas Facebooki kaudu uuringu kutsele vastanud uuritavaid.

Ankeedile vastas kokku 93 õpilast vanuses 11–19 elusaastat (keskmine vanus 13,8; SD

= 2,358). Vastanute hulgas oli 58% tüdrukuid (N = 54) ja 42% noormehi (N = 39). Vanusepiirid jäid vahemikku 11-19 ning kõige rohkem osales uuringus 12 aastaseid õpilasi. Maakoolide õpilasi oli vastanute hulgas 74,19% ning linnakoolide õpilasi 25,81% vastanutest. Viimaste hulgas oli 20,43% maakonnakeskuste koolidest pärit õpilasi (Jõgeva, Tartu, Põlva, Võru, Valga, Viljandi).

2.2 Mõõtevahend ja protseduur

Küsitluse läbiviimiseks koostati kirjalik ankeet (lisa 1) koos kaaskirjadega (lisa 2). Ankeedi koostamisel lähtuti valiidsuse saavutamiseks pilootuurimusest bakalaureuse töö raames (Kõivistik, 2005) ning kohandati antud uurimusele sobivaks. Ankeet kooskõlastati käesoleva töö juhendajaga ning kontrolliti küsimuste sõnastusest arusaamist kahe valimi gruppi kuuluva lapse vastuste põhjal.

Uuringu läbiviimisel on lähtutud uurimistööle kohandatavatest eetikanõuetest (Hirsjärvi et al., 2005), mis tähendab, et uurimistöö läbiviimiseks kooskõlastuse saamist alustati koolide juhtkonda informeeritud nõusoleku taotlemisest. Seejärel küsiti nõusolek lapsevanematelt. Õpilastele tutvustati uurimistöö eesmärki ja tingimusi, mis tähendab, et neid informeeriti muuhulgas võimalusest soovi korral igal ajahetkel loobuda uurimistöös osalemisest. Lapse poolt ankeedi täitmist käsitleti nõusolekuna. Uuringus osalesid õpilased anonüümselt, mis tähendab, et ühtegi vastust ei saa seostada konkreetse isikuga. Anonüümsete vastuste puhul võib alati tekkida küsimus, kui ausalt õpilased vastanud on. Kuna õpilastel oli õigus keelduda uuringus osalemast, siis võib eeldada, et õpilased soovisid uuringus osaleda ja on oma vastustes kindlad.

Ankeedi koostamisel on samuti lähtutud eetilise nõuetest, jättes välja sensitiivsed ja isiklikud küsimused. Ankeedis on 28 küsimust, mis peamiselt on valikvastustega, kuid võimaldavad ka järjekorra eelistuse määramist, vabas vormis vastuseid ja lisakommentaare. Ankeet sisaldab küsimusi pere, õpetajate ja psühholoogi rolli kohta õpilaste murede/probleemidega hakkamasaamisel õpilaste endi hinnangul. Ankeedi abil on uurija soovinud teada saada, kelle abi õpilased murede/probleemide lahendamisel kasutavad, kui kättesaadav on nende jaoks psühholoogilise nõustamise teenus, ning mis mõjutab antud teenuse kättesaadavust õpilaste hinnangul. Lisaks on ankeedis küsitud teiste erialaspetsialistide olemasolu kohta koolis, et teada saada, millised võimalused on õpilastel erinevate võimaluste kasutamiseks koolis. Ankeedis on küsitud Rajaleidjakeskuste poolt pakutud teenuste kättesaadavuse ja õpilaste teadlikkuse kohta antud võimalusest. Ankeedi

lõpus on õpilastele jäetud võimalus kommentaarideks.

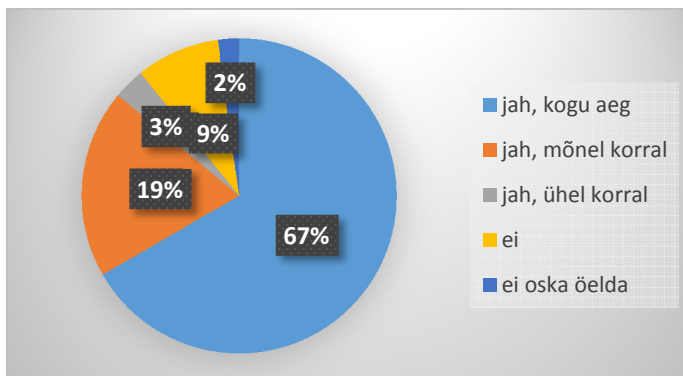
Ankeetküsimustik edastati ja vastused koguti eFormularis ajavahemikul märtsist aprillini. Ühe kooli õpilased vastasid küsimustikule paber kandjal. Uurimuse vastused kogus kokku õpetaja ning saadud tulemused sisestas töö autor OpenOffice Calc abil uurimustulemuste juurde. Andmed kodeeriti OpenOffice Calc ja töödeldi OpenOffice Calc ja SPSS for Windows abil. Statistilistest analüüsides kasutati ühemõõtmelist sagedusjaotust, Mann-Whitney U testi ning Spearmani testi. Spearmani testi abil oli võimalik kontrollida tunnuste vahelisi korrelatsioone. Mann-Whitney U testi abil kontrolliti gruppide vahelisi erinevusi.

2.3 Tulemused

2.3.1 Kelle abi kasutavad õpilased probleemide lahendamisel.

Tabelis 1 (lisa 3) on välja toodud vastused küsimusele „Kui sul on mure/probleem, siis kellele räägid sellest?“. Eelisjärjekorras räägivad õpilased oma muredest/probleemidest pereliikmetele: emale, isale, õele/vennale või sõbrale. Tugispetsialistidele räägitakse oma probleemidest pigem viimasena. Lisaks pakutud variantidele tõid mõned õpilased kommentaaris välja, et jagaksid oma muret/probleemi sugulase, lemmiklooma või iseendaga. Meelsamini kasutaksid lapsed murede/ probleemide lahendamisel pereliikmete: ema, isa, õde/vend ja sõbra abi ning vähemtõenäoliselt õpetaja, psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog abi (tabel 2, lisa 3).

Joonisel 3 on toodud laste hinnang pere toetusele rasketel hetkedel. Valdav enamus lapsi saab toetuda perele, kui neil on raske.

Joonis 3. Õpilaste hinnang kas nad saavad toetuda perele rasketel hetkedel.

Tabelis 3 on toodud õpilaste hinnangud küsimustele „Oled sa kunagi tundnud, et

mõne probleemi puhul ei saa sind keegi aidata“ ja „Kas sul on olnud probleeme, mille puhul ei ole sa julgenud abi saamiseks kellegi poole pöörduda“. 40% vastanuist on mõnel korral tundnud, et mõne probleemi puhul ei saa neid keegi aidata. 25 % õpilastest on mõnel korral olnud probleeme, mille puhul ei ole nad julgenud abi saamiseks kellegi poole pöörduda. 10% õpilastest lahendavad oma probleemid ise, vajamata teiste abi. Õpilased, kes on tundnud, et mõne probleemi puhul ei saa neid keegi aidata, tõid näidetena välja järgmised probleemid: suhted klassikaaslastega ja mina ise; lahkuminek poiss-sõbrast; minu ja sõprade vahelised probleemid; enesevihkamine ja madal enesehinnang; hääled peas, suutmatus otsustada, mida tulevikus teha; depressiivsus, oma probleemide enesele hoidmine ja sellest mitterääkimine; koolis käimine; kui ei ole kedagi, kes oleks kogu aeg kõrval olemas; ise otsuste langetamine; probleemid tulevikuga, vähene toetus, lein; stressi ja murede korral iseendale oleku paremaks tegemine; probleemid julgusega; teiste teadmatus probleemidest; kiusamine; kodused mured; vahel ülekoormus ja nõrkuse hetked; on proovitud aidata, kuid välja ei tule sellest midagi. Kaks õpilast vastas, et need on isiklikud teemad, millest ei soovi kellelegi rääkida. Õpilased, kellel on olnud probleeme, kuid nad ei ole julgenud abi saamiseks kellegi poole pöörduda on näidetena välja toonud järgmised probleemid: tülid poiss-sõbraga; arvamus iseendast; kui kodus on jäänud õppimata; kui on tehtud midagi, mida ei oleks tohtinud teha; koolis käimine; argus; üksindus, sõprade puudumine ja sellest tulenev kurbus; tunne ja mõte nagu teised arvaksid, et vajaksin tähelepanu; ärevushäire, depressioonitunne, aga ei ole julgenud/osanud spetsialisti poole pöörduda; algklassides halva hinde saamine, millest ei julenud rääkida; koolikiusamine ja stress, millest ei julenud kodus rääkida. Üks laps tõi välja, et teda kiusati koolis, millest tulenevalt tekkis enesehalvustamine ja seejärel enese löikamine. Ühe õpilase probleemiks on mängurlus, milles ta sooviks abi vennalt, kuid ei julge küsida, samas on olnud hetki, kui ta on võtnud julguse kokku ja küsinud vennalt abi.

Tabel 3. Õpilaste hinnangud kas neil on olnud probleeme, kui neid ei saa keegi aidata või ei ole nad julgenud probleemide korral abi otsida.

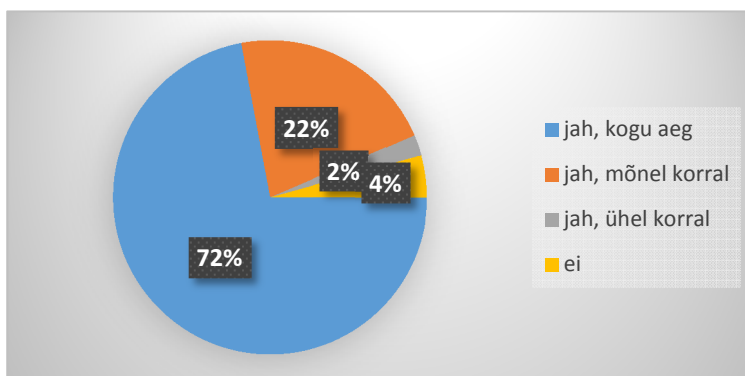
	kogu aeg	mõnel korral	ühel korral	ei	ma lahendan ise oma probleemid, ega vaja teiste abi
Oled sa kunagi tundnud, et mõne probleemi puhul ei saa sind keegi aidata	4%	40%	12%	34%	10%
Kas sul on olnud probleeme, mille puhul ei ole sa julgenud abi saamiseks kellegi poole pöörduda	0%	25%	17%	48%	10%

Tabelis 4 on välja toodud õpilaste hinnangud õpetajate abi ja toetuse kohta probleemide lahendamisel. Õpilased saavad loota õpetajatele probleemide korral ning suurem enamus õpilasi usaldavad õpetajaid.

Tabel 4. Õpilaste hinnangud õpetajate abile ja toetusele probleemide lahendamisel

	Enamik	Mõned	Üks	Ei oska öelda	ei
Kas võid mure/probleemi korral loota õpetaja abile	26%	43%	7%	12%	12%
Kas õpetajad on pakkunud abi probleemide lahendamisel	19%	47%	9%	12%	13%
Kas usaldaksid õpetajat, kui ta pakuks sulle abi	30%	40%	12%	8%	10%

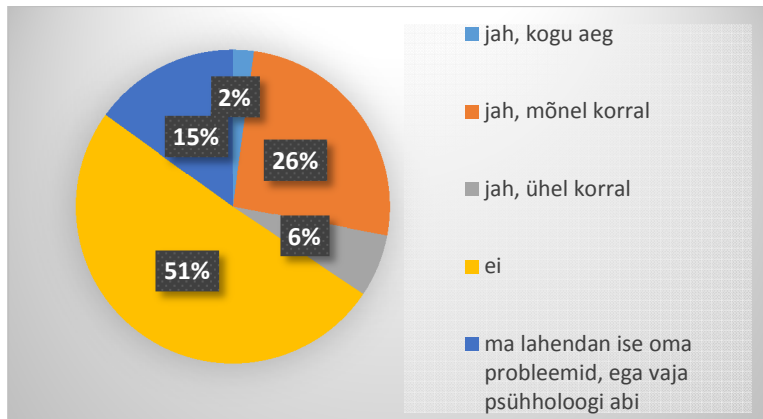
Küsimusele „Kas õpetaja peaks aitama õpilast, kellel on mure/ probleem“ (joonis 4), vastas valdav enamus õpilasi jaatavalt.

Joonis 4. Kas õpetaja peaks aitama õpilast, kellel on mure/ probleem?

2.3.2 Kui kättesaadav on õpilaste jaoks psühholoogilise nõustamise teenus.

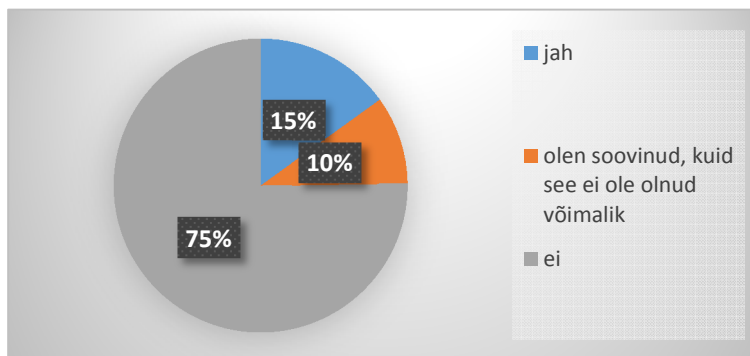
Psühholoogi poole pöörduks abi saamiseks probleemi lahendamisel 34% õpilastest (joonis 5) . Pooled vastanutest psühholoogi poole ei pöörduks.

Joonis 5. Kas pöörduksid psühholoogi poole, et saada abi oma probleemi lahendamisel.

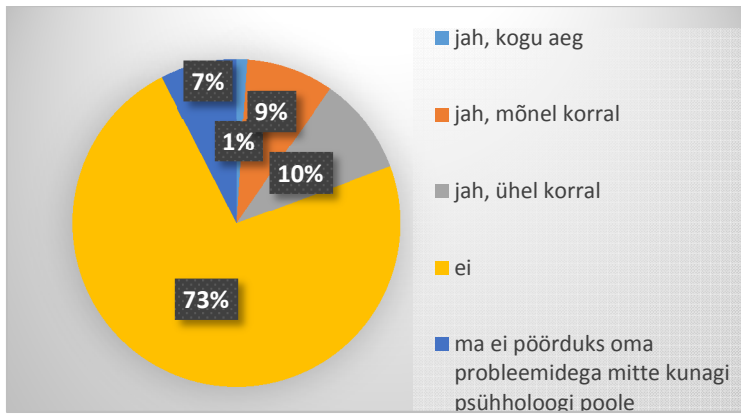
Uurimaks seoseid kahe tunnuse vahel, psühholoogilise nõustamisteenuse kasutamine/ mittekasutamine minevikus ja tulevikus, kasutati Spearmani testi. Kahe tunnuse vahel ilmnes statistiliselt oluline seos, mis oli positiivne, Spearmani $\rho = 0,354$ ($p=0,01$). Hüpotees leidis kinnitust. Õpilased, kes on kasutanud psühholoogi nõustamisteenust, kasutavad psühholoogilist nõustamisteenust tulevikus tõenäolisemalt, kui õpilased, kes ei ole kasutanud psühholoogilist nõustamisteenust (Phillips & Smith, 2011).

Kolmveerand uurimuses osalenud õpilastest ei ole kordagi oma probleemidega psühholoogi poole pöördunud (joonis 6).

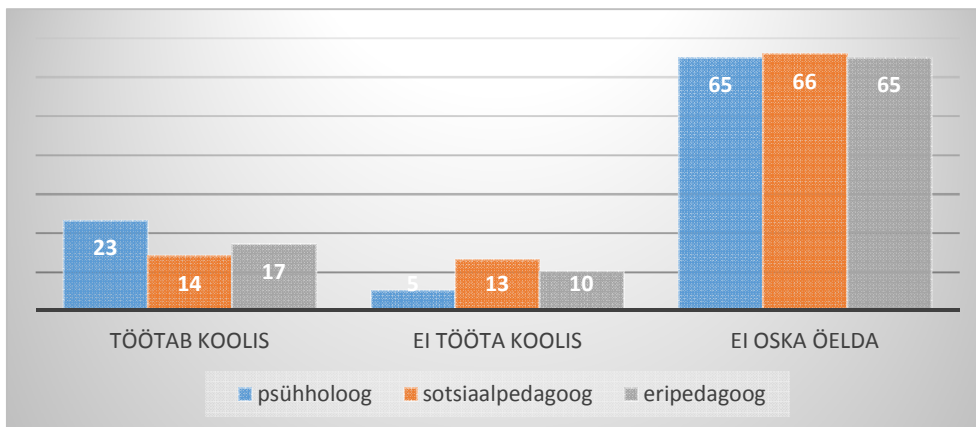
Joonis 6. Oled sa vähemalt korra elus oma probleemidega pöördunud abi saamiseks psühholoogi poole

Valdaval enamusel vastanutest ei ole olnud probleeme, millega nad oleksid tahtnud psühholoogi poole pöörduda (joonis 7). 20% uurimuses osalenud õpilastel on olnud probleem, millega nad oleksid tahtnud psühholoogi poole pöörduda, kuid ei ole julgenud seda teha.

Joonis 7. kas sul on olnud probleeme, millega oleksid tahtnud psühholoogi poole pöörduda, kuid ei julgenud.

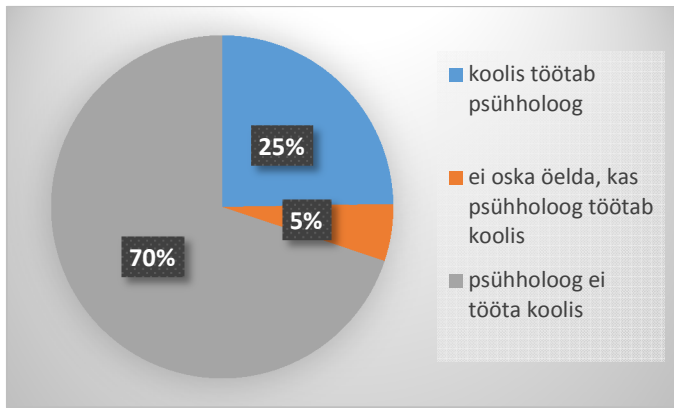
Suurem osa küsitletutest, rohkem kui 60 õpilast ei oska öelda, millised erialaspetsialistid nende koolis töötavad (joonis 8). 23 vastanud õpilase koolis töötab koolipsühholoog, 14 sotsiaalpedagoog ja 17 eripedagoog.

Joonis 8. Koolis töötavad erialaspetsialistid.

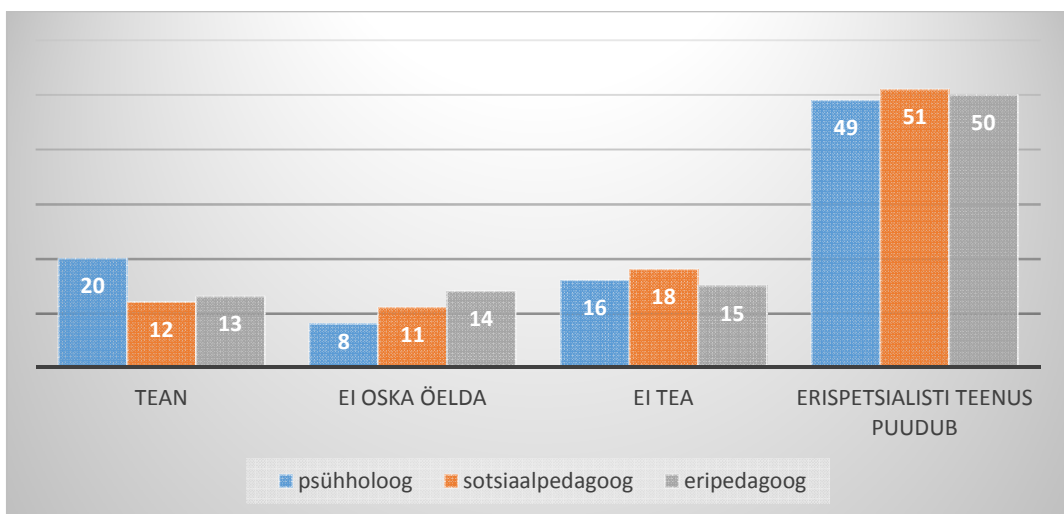
Uurimaks seoseid psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavuse ja kooli asukoha (linna ja maakool) vahel, kasutati Mann-Whitney U testi. Võrdlusel selgus, et kahe tunnuse vahel on statistiliselt oluline seos ($p = 0,00$). Hüpootees linnakoolis õppivate õpilaste hinnangul on koolipsühholoogi nõustamisteenus nende jaoks kättesaadavam kui maakoolis õppivate õpilaste hinnangul (Kõivistik, 2005), leidis kinnitust.

Suuremale enamusele vastanutest ei ole nõustamise teenus kättesaadav (joonis 9).

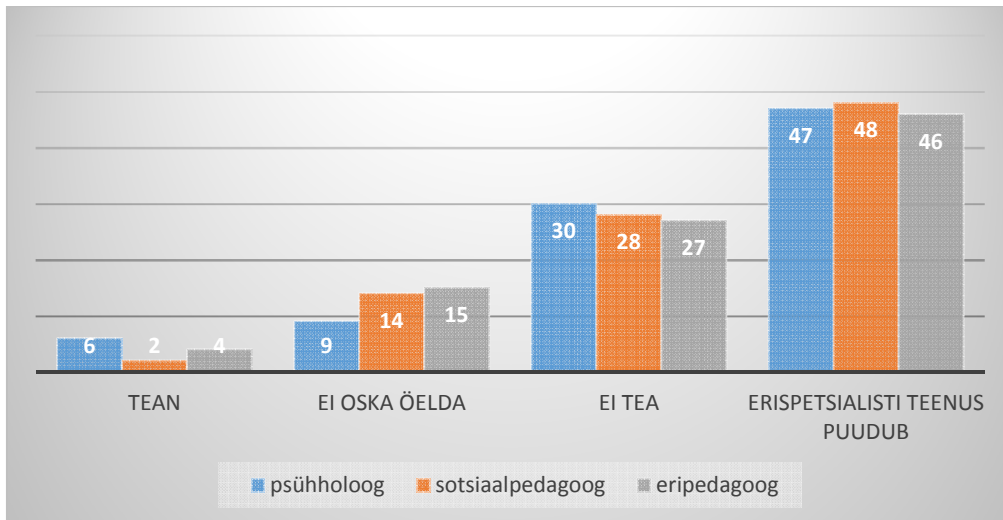
Joonis 9 . Uurimuses osalenud õpilaste psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus koolis.

Erialaspetsialistide kabineti asukohta teab kuni 20 õpilast, vastavalt 20 psühholoogi, 12 sotsiaal-pedagoogi ja 13 eripedagoogi (joonis 10). Suuremal jaol vastanutest teenus puudub ning ei ole olnud võimalust küsimusele vastata.

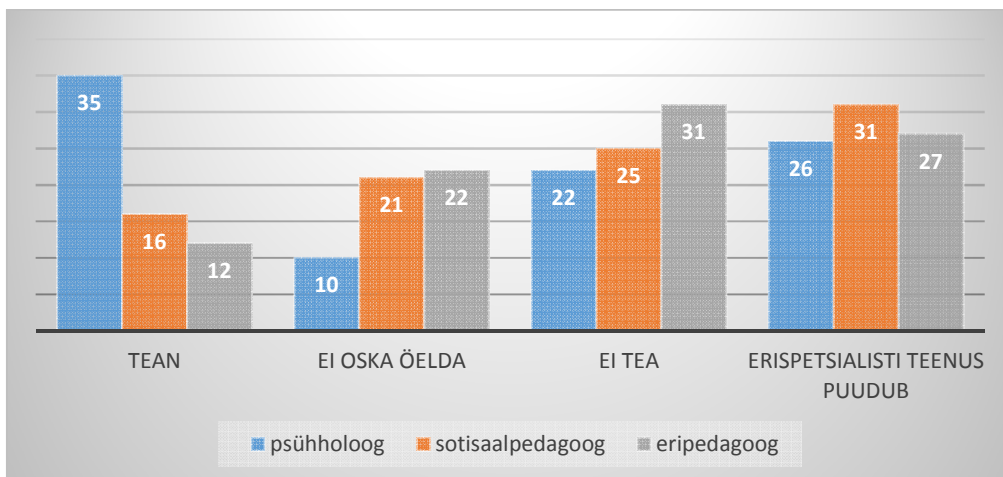
Joonis 10. Erialaspetsialisti kabineti asukoha teadmine õpilaste hulgas.

Küsimusele „Kas tead millal on erialaspetsialisti vastuvõtuaeg?“ on valdavalt vastatud, et erialaspetsialisti teenus puudub või et ei tea (joonis 11).

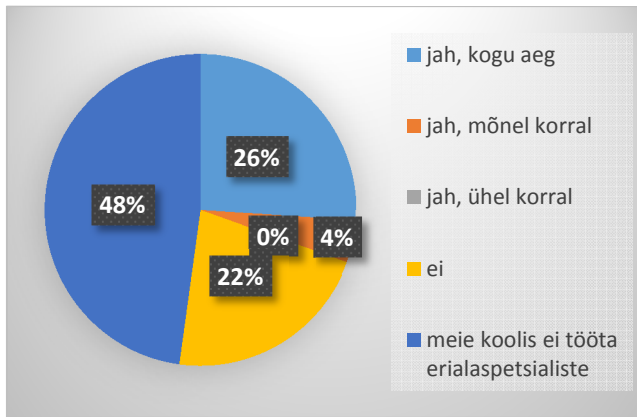
Joonis 11. Eripetsialisti vastuvõtuaegade teadmine õpilaste hulgas.

Küsimusele „Kas tead, milliste teemade/küsimustega võib erialaspetsialisti poole pöörduda“, teavad vastust 35 õpilast (joonis 12). On õpilasi, kes ei tea, milliste teemadega psühholoogi vastuvõtule pöörduda saab.

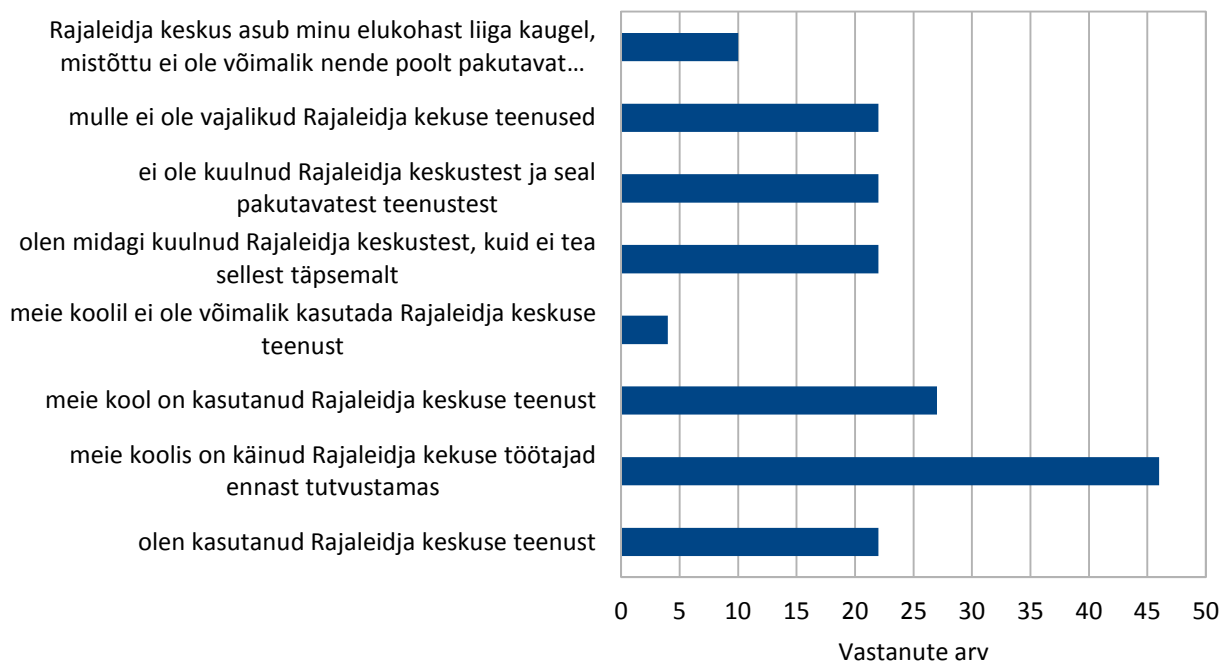
Joonis 12. Kas õpilased teavad, milliste teemadega/küsimustega saab pöörduda erispetsialisti poole.

30% vastanute jaoks on erialaspetsialistide (sotsiaalpedagoog, eripedagoog, psühholoog) poolt pakutavatele teenustele juurdepääs olemas (joonis 13). Ligi pooltele vastanutest ei ole kättesaadav erialaspetsialistide poolt pakutavad teenused.

Joonis 13. Kas teie koolis töötavate erialaspetsialistide (psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog) poolt pakutavale teenusele on õpilastel juurdepääs võimaldatud

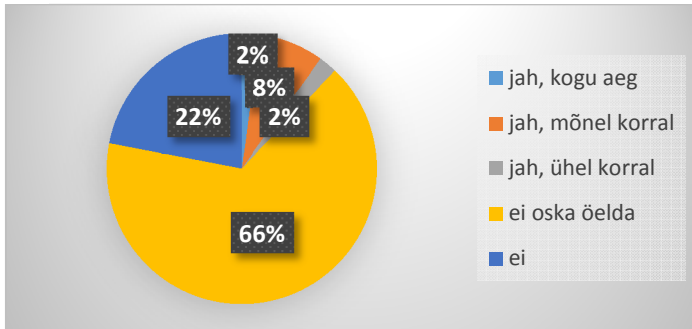
Lõuna-Eesti maakonnakeskustes Jõgeval, Põlvas, Tartus, Viljandis, Valgas ja Võrus asuvad sihtasutuse Innove Rajaleidja keskused, kus pakutakse karjääri- ja õppenõustamisteenuseid. Kõige rohkem on õpilased kokku puutunud Rajaleidja keskuste töötajatega vastava spetsialisti tutvustamise kaudu koolis ning mõnes koolis on kasutatud Rajaleidja keskuse teenuseid (joonis 14).

Joonis 14. Milline väide/ väited Rajaleidja keskustest kehtivad kõige enam õpilaste kohta?

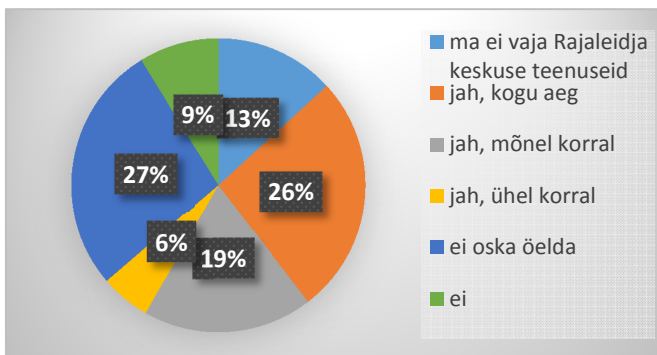
Valdav enamus õpilasi ei tea või puudub neil informatsioon, kas nende koolis on kasutatud psühholoogi teenust Rajaleidja keskusest (joonis 15). Õpilased on teadlikud, et

mõnedes koolides on kasutatud Rajaleidja keskuse psühholoogi teenuseid.

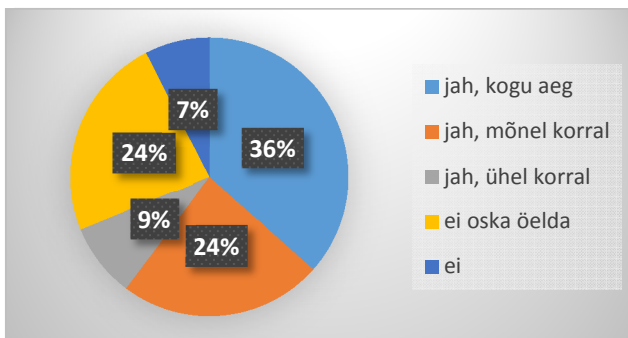
Joonis 15. Kas teie koolis on kasutatud psühholoogi teenust Rajaleidja keskusest?

Küsimusele „Kas sinul oleks võimalus kasutada Rajaleidja keskuse teenuseid“ vastasid pooled õpilased jaatavalt. (joonis 16). 9% õpilaste arvates ei oleks neil võimalust kasutada Rajaleidja keskuse teenuseid. Osa vastanutest ei pea Rajaleidja keskuse teenuseid vajalikeks.

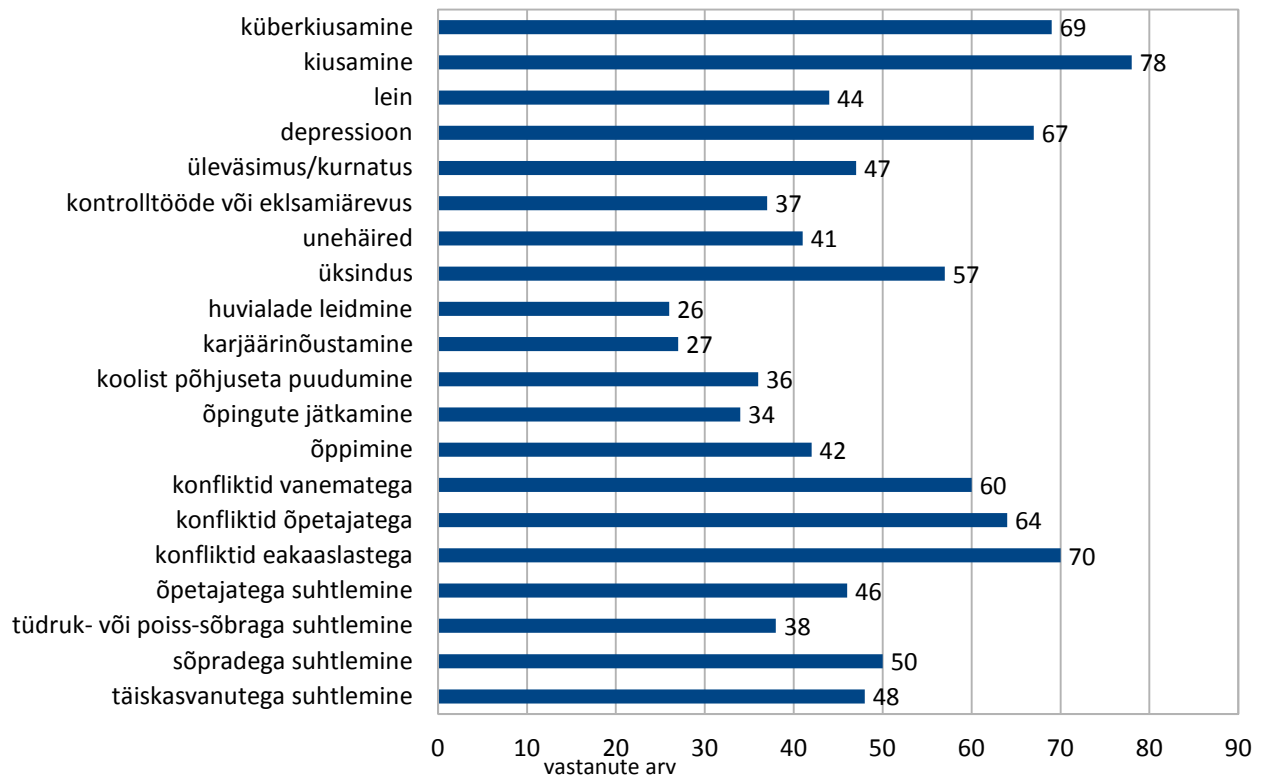
Joonis 16. Kas sinul oleks võimalus kasutada Rajaleidja keskuse teenust?

Suurema osa õpilaste hinnangul peaksid kooliõpilased saama kasutada koolipsühholoogi nõustamisteenust (joonis 17). Mõned lapsed ei osanud küsimusele vastata ning väike osa ei pea psühholoogi nõustamisteenust koolis vajalikuks.

Joonis 17. Kas teie kooli õpilased peaksid saama kasutada koolipsühholoogi nõustamisteenust?

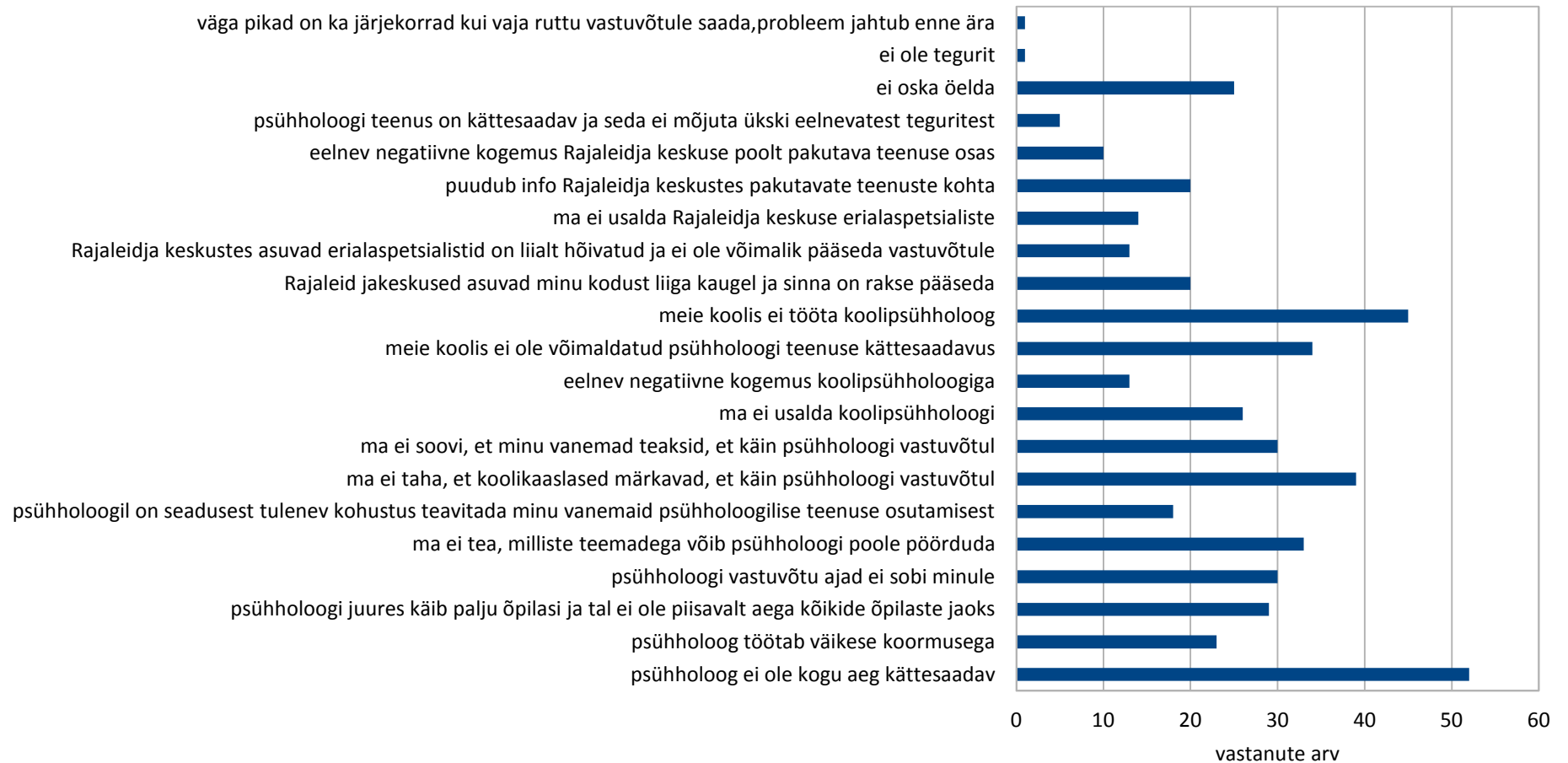
Küsimusele „Millistel juhtudel, millise teemaga võiksid õpilased pöörduda psühholoogi poole“ (joonis 18), vastasid õpilased kõige enam 'kiusamine' (78 õpilast), 'küberkiusamine' (69 õpilast), 'konfliktid eakaaslastega' (70 õpilast), 'depressioon' (67 õpilast), 'konfliktid õpetajatega' (64 õpilast), 'konfliktid vanematega' (60 õpilast). Kõige vähem võiksid õpilased pöörduda psühholoogi poole huvialade leidmise, karjäärinõustamise, õpingute jätkamise teemadel.

Joonis 18. Millistel juhtudel, milliste teemadega võiksid õpilased pöörduda psühholoogi poole

2.3.3 Psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust mõjutavad tegurid.

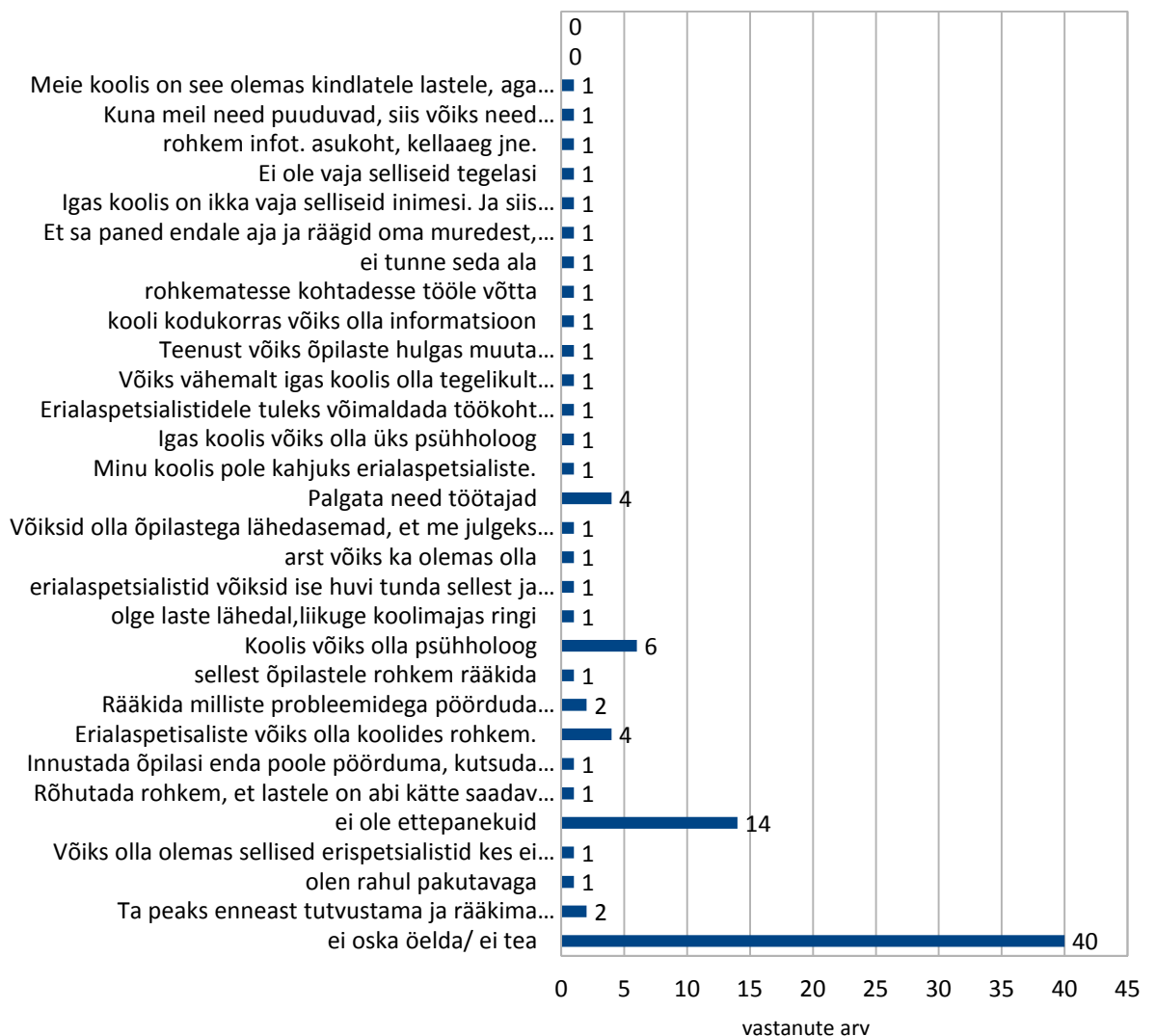
Õpilaste hinnangul mõjutavad psühholoogi teenuse kättesaadavust õpilastele kõige enam järgmised tegurid (joonis 19): psühholoog ei ole kogu aeg kättesaadav, koolis ei tööta koolipsühholoog, õpilased ei soovi, et koolikaaslased märkaksid nende psühholoogi vastuvõtul käimist, õpilased ei tea, milliste teemadega psühholoogi vastuvõtule saab pöörduda. Osade õpilaste hinnangul on mõjutavateks teguriteks ebasobiv vastuvõtu aeg ning vanemate informeerimine nõustamisteenuse kasutamisest.

Joonis 19. Millised tegurid mõjutavad psühholoogi teenuse kättesaadavust õpilastele?

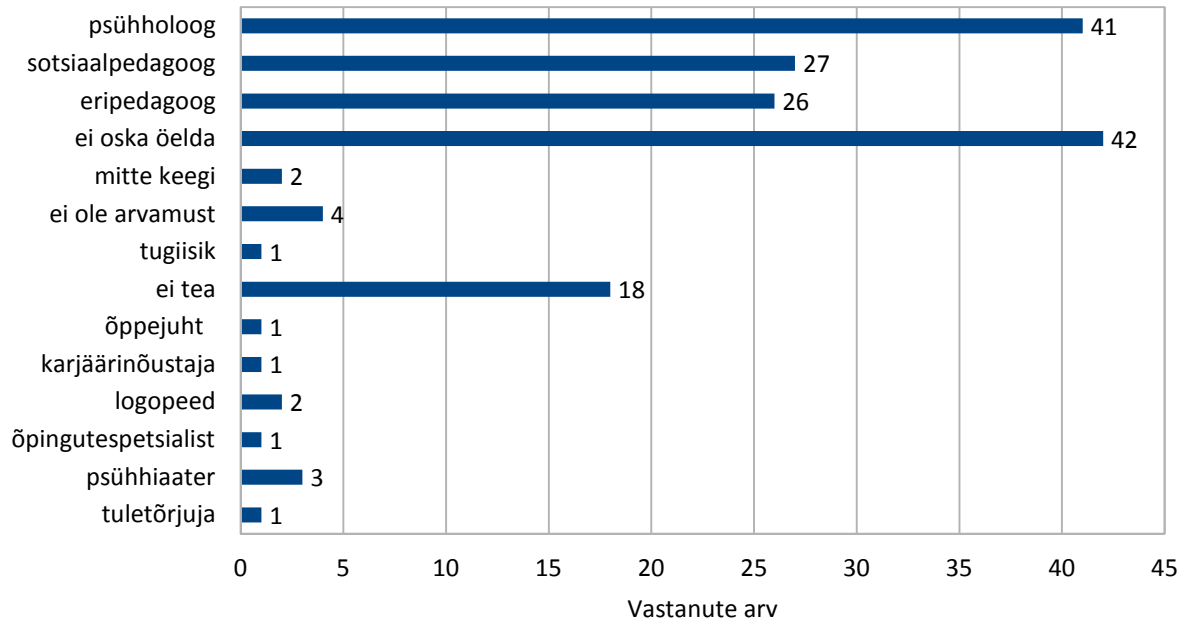
2.3.4 Õpilaste ettepanekud erialaspetsialistide teenuse kättesaadavuse parendamiseks.

Joonisel 20 on välja toodud õpilaste ettepanekud erialaspetsialistide teenuse kättesaadavuse paremaks muutmisel. Suurem osa õpilastest ei osanud soovitusi anda. Koolis võiks töötada koolipsühholoog ning teised erialaspetsialistid. Kahel korral oli mainitud variante: psühholoog peaks ennast tutvustama ja rääkima vastuvõtuaegadest; rääkida, milliste probleemidega võib pöörduda erialaspetsialisti poole, et õpilased teaksid siis ise seda otsida. Kõiki teise variante oli pakutud üks kord.

Joonis 20. Õpilaste ettepanekud erialaspetsialistide teenuse kättesaadavuse parendamiseks

Joonisel 21 on välja toodud, milliste erialaspetsialistide olemasolu koolis võib mõjutada õpilaste heaolu. Enim võib mõjutada õpilaste heaolu koolis psühholoogi, sotsiaalpedagoogi ja eripedagoogi olemasolu. Lisaks töid õpilased välja psühhiaatri, logopeedi, tugiisiku, karjäärinõustaja, kelle olemasolu koolis võib mõjutada õpilaste heaolu.

Joonis 21. Milliste erialaspetsialistide olemasolu koolis võib mõjutada õpilaste heaolu?

Lisakommentaarikena antud uurimuse kohta töid õpilased välja:

- „koolipsühholoog ei ole usaldusväärne, lobiseb laste probleemidest avalikes kohtades“
- „see oli lahe küsitlus“
- „täna, oli tore küsitlus“
- „liiga pikk ja igavust tekitav test, võiks olla põnevam küsitlus“
- „põhiliselt on siin psühholoogist, sotsiaalpedagoogist ja eripedagoogist juttu ja meil koolis selliseid töötajaid ei ole“
- „Rajaleidjakeskus asub 90 km kaugusel“
- „mind kiusatakse kogu aeg“
- „psühholooge pole vaja“.

2.4 Arutelu

Läbiviidud uurimus täitis oma eesmärgi ja uurimusküsimused said vastused, kuid seda

antud valimi põhjal, mis on liiga väike tegemaks üldistusi teistele üldhariduskoolidele. Hüpotees, et linnakoolis õppivate õpilaste hinnangul on koolipsühholoogi nõustamisteenus nende jaoks kättesaadavam kui maakoolis õppivate õpilaste hinnangul (Kõivistik, 2005) leidis kinnitust. Võrreldes 2005. aastal saadud tulemustega, on olukord endiselt sama, kuna on õpilasi, kellele ei ole psühholoogi nõustamisteenus kättesaadav. Eestis on loodud õppenõustamiskeskused, kuid antud uurimuses osalenud õpilased ei ole kõik kursis võimalusega kasutada vastavaid teenuseid. Hüpotees, et õpilased, kes on kasutanud psühholoogi nõustamisteenust, kasutavad psühholoogilist nõustamisteenust tulevikus tõenäolisemalt, kui õpilased, kes ei ole kasutanud psühholoogilist nõustamisteenust (Phillips & Smith, 2011), leidis kinnitust. See võib tuleneda sellest, et lastel on kogemus psühholoogiga vestlemisest ja nad on teadlikud, milliste teemadega saab psühholoogi vastuvõtule minna ning oskavad tõenäoliselt õigel ajal vajalikku abi küsida. Uuringust selgus, et õpilased, kellel puudub kokkupuude psühholoogiga leiavad, et nad pigem ei vaja psühholoogi abi. Selle võib tingida teadmatus ja eelarvamus, või kartus, et neile hakatakse näpuga näitama (Järv, 2007).

Suurem osa uuringus osalenuid olid maakoolide õpilased, kelle koolis ei tööta koolipsühholoogi, mis võib näidata antud teema aktuaalsust ja vajalikkust vastavas piirkonnas, kuid mis sai ka käesoleva uuringu piiranguks. Linnakoolide jaoks, kus töötavad koolipsühholoogid, ei ole uuring tõenäoliselt atraktiivne, mistõttu ei näe nad uuringu vajalikkuses põhjust. Psühholoogilise nõustamisteenuse pakkumine koolis sõltub Põhikooli ja gümnaasiumiseadusest tulenevalt kohaliku omavalitsuse võimalustest ja jääb kooli juhi hallata. Väiksemate koolide eelarve tõenäoliselt ei võimalda vastava teenuse pakkumist. Rajaleidja keskustest on koolil võimalik tellida erinevaid teenuseid, kuid vastavalt haridus- ja teadusministri määrusele tuleb 65–70% ulatuses teenuse eest tasuda tellijal endal. Sellises olukorras võivad koolid pigem teenusest loobuda ja üritavad laste probleemidega hakkama saada olemasolevate ressursside abil. Kui siiski lahendust ei leita ja pöördutakse Rajaleidja keskuse poole, võib selle aja peale probleem olla muutunud nii suureks, et lahendamine võib nõuda väga pikka aega ja nii rahalisi kui ka inimressursse. Psühholoogiline nõustamisteenus võiks õpilastele olla stabiilselt kättesaadav läbi õppeaasta, kuna vajadus erialaspetsialistide järele kasvab üha enam (Kirss, 2011). Sellist teenust Rajaleidja keskusest on tõenäolisemalt raskem saada.

Kuna uuringus osalejateks olid valdavalt maakoolide õpilased, ei kajasta uuring linnakoolide õpilaste arvamust samas valimi mahus. Antud uurimus vajaks kordusuuringut,

kus valitakse välja konkreetsed koolid ja täpne valimisuurus, et saada ka linnakoolide õpilaste hinnangut. Kordusuuringu puhul võib mõelda ka kvalitatiivsele uurimismeetodile, mis annaks täpsema ülevaate õpilaste hinnangutest, sest anonüümse ankeedi täitmise puhul võib alati tekkida küsimus, kui ausalt õpilased siiski vastasid. Samuti vajab kordusuuringu puhul mõtlemist, kuidas saada nõusolek kooli juhtkonnalt uurimuse läbiviimiseks, kuna uuringuid tehakse koolides palju ja tõenäoliselt oma personali säästmise nimel ei edasta juhtkond uurimust õpetajatele. Õpilastelt vastuste saamine on eetilisel keeruline protseduur, mis nõuab nõusoleku saamist juhtkonnalt, õpetajalt ja lapsevanemalt. Nii mitme osapoole kaasamine teeb uuringu läbiviimise keeruliseks ja valmistab raskusi käesoleva uuringu korraldajale. Sellest tulenevalt kaasas uuringu korraldaja oma tutvusringkonna lapsevanemad, kelle kaudu õpilasteni jõuda oli lihtsam kui läbi koolide. Samuti võis maapiirkonna koolide õpilaste suurem arv vastajate hulgas tuleneda olukorrast, kus koheselt olid nõus uuringus osalema koolid, kellel on uuringu korraldajaga olnud erialane kokkupuude.

Koolipsühholoogi puudumine võib tuua lisatööd õpetajale, kuna õpilased soovivad ja usuvad, et õpetajad peaksid neid aitama probleemide lahendamisel nagu selgus antud uuringu tulemustes. See eeldab õpetajatelt väga head oskust märgata lapsi ja kasutada sobivaid sekkumisstrateegiaid. Laste vastustest ilmnes, et kiusamine on koolis väga tõsine teema, mis nõuab õpetajalt oskust märgata ja sekkuda ning mitte eirata probleemi (Holmberg-Kalenius, 2009). See seab õpetaja tööle suure lisapinge ja õpilased võivad lõpp-kokkuvõttes jääda siiski abita (Adamson, 2010).

Kõige enam kasutavad õpilased oma probleemide lahendamisel perekonna abi, mis on ka mõistetav, sest perekond on lapse jaoks esmatähtis. Samas üle poolte vastanutest olid olnud olukorras, mil nad tundsid, et mitte keegi ei saa neid aidata, samuti on üle poolte vastanutest olnud olukorras, kus nad ei ole julgenud abi saamiseks mitte kellegi poole pöörduda. See näitab mingil määral vasturääkivust, et õpilased usaldavad oma peret ja saavad neile alati loota, kuid tegelikkuses on siiski teemasid, millest ei taheta perega rääkida ja soovitakse leida selliste teemade lahendamisel abi mõnelt neutraalselt usaldusväärselt isikult (Järv, 2007). Samuti on õpilased valmis oma probleeme jagama ka sõpradega, kuid see ei ole siiski professionaalne abi. Samas kui õpilastele on siiski oluline kaasõpilase arvamus, võiksid koolid mõelda supervisiooni võimalustele, millesse saaks kaasata viimase klassi õpilasi nagu kirjeldas Luxmoore (2000).

Uurimuse üheks eesmärgiks oli teada saada, millised tegurid mõjutavad õpilaste hinnangul psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavust Lõuna-Eesti üldhariduskoolides.

Antud valimi põhjal enim mõjutavateks teguriteks oli psühholoogi kättesaadavus koolis ja see, kas psühholoogiline nõustamisteenus on koolis võimaldatud või mitte (Kirss, 2011). Kuid mõjutavateks teguriteks oli ka, et õpilased ei tea, milliste temadega psühholoogi vastuvõtule pöörduda saab ning kardetakse koolikaaslaste ees psühholoogi vastuvõtul käia. Oluline on tõsta õpilaste teadlikkust vastavate võimaluste kohta (Raava, 2007), sest, nagu ütles Trond Rekstad, on vaja aidata lapsi õigel ajal, et nad saaksid täiskasvanuna hakkama ja elaksid täisväärtuslikku elu.

Eestis on hakatud mõtlema nõustamissüsteemi arendamisele (Haridus- ja teadusministri määrus, 2013), kuid lisaks sellele vajaks ülevaatamist erialaspetsialistide finantseerimise võimalused. Selleks, et märgata ja tegutseda õigeaegselt, tuleb tegutseda järjepidevalt ühtse meeskonnana (Kikas, 2006). Kuna kõikidel õpilastel on õigus hariduse saamiseks kodukohajärgses koolis (Riigikogu, 2010), tuleb leida parimad lahendused kõikide laste, sh. erivajaduste ning andekate kaasamiseks ja aitamiseks (Tiirma, 2007; Salumaa & Talvik, 2007). Õpetajad ja kogu ühiskond peavad kohanema muutustega (Dulub, 2011) ja õpetajate roll, tehes koostööd kõikide teiste erialaspetsialistidega, on sellest tulenevalt psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavaks tegemisel suur (Raava, 2007; Džalalova 2011; Pappa 2012).

Kokkuvõte

Uurimuse eesmärk oli teada saada, kas psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus õpilaste jaoks on paranenud võrreldes varasemalt saadud uurimistulemustega (Kõivistik, 2005). Kuigi hariduspoliitikas tehtud muudatuste tulemusel on loodud võimalus õppenõustamiskeskuste näol, ei ole see siiski piisav täitmaks seadusest tulenevat kohustust (Riigikogu, 2010), mille järgi kõikidel õpilastel on õigus tugispetsialistide teenusele, et koolis oleks tagatud laste vaimne ja füüsiline turvalisus ning tervise kaitse. Kuigi tugispetsialisti teenuse kättesaadavuse tagab kooli pidaja ning selle korraldab direktor, ei ole kuskil fikseeritud, et tugiteenus peab olema õpilastele koolis kohapeal kättesaadav, millest tulenevalt on koole, kus neid võimalusi loodud ei ole. Käesolevast tööst võiks edasi arendada uurimuse, mis keskendub nendele õpilastele, kelle koolis töötab koolipsühholoog. Kuidas nad on rahul psühholoogilise nõustamisteenusega, kas õpilased kasutavad võimalust vestelda koolipsühholoogiga ja millised tegurid mõjutavad õpilaste hinnangul antud võimaluse kasutamist. Sellest saaks teha üldisemaid järeldusi psühholoogilise nõustamisteenuse

olulisuse kohta õpilaste hinnangul.

Kaasavas haridussüsteemi kontseptsioonis, on igal õpilasel õigus õppida elukohajärgse kooli tavaklassis ning direktori ülesandeks on määrata isik, kes lapse arengu toetamise nimel korraldab koostööd tugispetsialistide, õpetajate ning andekate õpilaste juhendajatega (PGS § 47-48). Oluline roll tugisüsteemi rakendamisel on õpetajatel, kelle abi ja informatsioon on igati vajalik tugispetsialistidele (Järv-Mändoja et al., 2010), et ükski õpilane ei peaks sattuma olukorda, kus teda keegi ei vaja ja temast soovitakse koolis vabaneda, nagu kirjeldas Särg (2010) oma uurimuses.

Uuringust selgus, et psühholoogilise nõustamise teenus on kättesaadavam linnakoolides ning teenuse kättesaadavust mõjutavad teguriteks õpilaste hinnangul on, see kas koolipsühholoogil on aega õpilaste jaoks koolis ning kas antud teenus on koolis võimaldatud või mitte. Kuna õpilased ei tea, milliste teemadega psühholoogi vastuvõtule pöörduda saab ning kardetakse koolikaaslaste ees psühholoogi vastuvõtul käia, siis need on tegurid, mis samuti mõjutavad koolipsühholoogi nõustamisteenuse kättesaadavust õpilaste jaoks. Samas õpilased, kes on kasutanud psühholoogi nõustamisteenust, kasutaksid tõenäolisemalt psühholoogi abi probleemide lahendamisel ka tulevikus. Seni, kuni õpilastel puudub võimalus psühholoogiga vestlemiseks, kasutavad õpilased probleemide lahendamisel pigem pere ja sõprade abi ning nende teemade puhul, mida nad ei julge perele rääkida, õpetaja kui neutraalsema isiku abi.

Uurimuse eesmärgid said täidetud ning hüpoteesid leidsid kinnitust. Psühholoogiline nõustamisteenus on kättesaadavam linnakoolide õpilastele ning õpilased, kellel on olnud juurdepääs koolipsühholoogi vastuvõtule, kasutavad tulevikus tõenäolisemalt psühholoogi abi oma probleemide lahendamisel. Kuid uuringust tulenevate piirangute tõttu (väike valim, maapiirkonna õpilaste suurem esindatus, uurimisprotseduuri läbiviimine), ei saa teha üldistusi üldkogumile. Antud järeldused ja analüüs on tehtud vaid selle valimi põhjal ning antud uurimuse põhjal on võimalik välja töötada sarnaseid uuringuid, võttes aluseks saadud uuringu tulemused ja piirangud.

Tänuõnad

Avaldan tänu oma juhendajale Kaia-Kastepõld-Tõrsile meeldiva koostöö, tema kannatlikkuse, kiire tagasiside ja abivalmiduse eest. Suur tänu Sirje Pihlapile nõuannete ja soovitude eest andmete analüüsimisel ning akadeemilise väljendusoskuse keskuse (AVOK) meeskonnale motivatsiooni ja julgustuse eest AVOK'i kirjutamislaagris III.

Tänan Joosep Kõivistik´u, kes aitas tõlkimisel ja Liis Vaherit teksti ülevaatamisel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Adamson, M. (2010). *Koolikohustuse mittetäitmine kui sotsiaalne probleem Põlva linna üldhariduskoolide näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Dulub, E. (2011). *Pedagoogilise personali nõustamine käitumisprobleemide lahendamisel koolis*. Nõustamissüsteemi loomine Ida-Virumaa üldhariduskoolide õppekvaliteedi ja atraktiivsuse tagamiseks. Narva: Tartu Ülikooli Narva kolledž, 2011: OÜ Sata.
- Džalalova, A. (2011). *Projekti „Nõustamissüsteemi loomine Ida-Virumaa üldhariduskoolide õppe kvaliteedi ja atraktiivsuse tagamiseks“ tegevuse tulemused*. Nõustamissüsteemi loomine Ida-Virumaa üldhariduskoolide õppekvaliteedi ja atraktiivsuse tagamiseks. Narva: Tartu Ülikooli Narva kolledž, 2011: OÜ Sata.
- Džalalov, S. (2011). *Psühholoogiline nõustamine kui õpetaja psühhoemotsionaalse toetuse vahend*. Nõustamissüsteemi loomine Ida-Virumaa üldhariduskoolide õppekvaliteedi ja atraktiivsuse tagamiseks. Narva: Tartu Ülikooli Narva kolledž: OÜ Sata.
- Hansen, S. (Koost), Järv-Mändoja, K., Käesel, K., Pill, E. & Riis, M. (2010). *Vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Haridus- ja teadusminister (2013, märts 11) Haridus ja teadusministri määrus nr.7 *Tugispetsialistide teenuse kirjeldus, selle teenuse riigi poolt osutamise ulatus, tingimused ja kord ning teenuste hinnad*. Külastatud 24.02.2016, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/103072015004>.
- Haridus- ja Teadusministeerium (2015). *Haridus -ja Teadusministeeriumi aasta-analüüs*. Tartu: Haridus ja Teadusministeerium.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
- Holmberg-Kalenius, T. (2009). *Elu pärast koolikiusamist. Kas kiusamisest on võimalik toibuda?* Anu Väli ja Pegasus OÜ; Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Järv, K. (2007). *Koolipsühholoogi tööst koolis*. Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel, lk. 83–85. Tallinn: Argo.
- Kikas, E. (2006). *Erinevate süsteemide ja spetsialistide rollid õpilase arengu toetamisel*. Artiklite kogumik. Õpilase individuaalsuse toetamine. Tartu Linnavalitsuse haridusosakond. Toimetanud Mürsepp, U. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kaukvere, T. & Mäekivi, M. (2014) . *Poiss lasi koolitunnis isa relvast õpetaja maha*. Postimees 07.10.2014. <http://www.postimees.ee/2968973/poiss-lasi-koolitunnis-isa-relvast-opetaja-maha> (külastatud 02.05.2016).
- Kirss, L. (2011) *Õppenõustamisteenustega rahulolu ja nende kättesaadavus*. Uuringu

lõpparuanne. Tartu: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Kruusamäe, R. (2015). *Kaasav haridus, õpetajate vajadused ning ootused tugispetsialistidele hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisel Lääne-Virumaa koolides*. Publitseerimata magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Kõivistik, K. (2005). *Psühholoogilise nõustamise vajalikkus gümnaasiumi õpilaste arvates*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Käesel, K. (2010). *Käitumisprobleemid koolis ja kuidas nendega toime tulla*. Vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis, lk. 14–25. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Leppik, P. (2008). *Õpetajatöö psühholoogilisi probleeme. Õpetamine kui looming*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Leppik, E. & Kivirand, T. (2010). *Märka ja toeta last. Teatmik õpetajatele. Sagedamini esinevad terviseseisundid ja puuded õpilastel*. Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Luxmoore, N. (2000). *Listening to Young People in School, Youth Work and Counselling*. London; Philadelphia: Kingsley.

Pappa, M. (2012). *Õpetajate tõlgendused nõustamisest üldhariduskoolis*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Phillips, L. & Smith, R. (2011). *Developing school counselling services for children and young people in Wales*. Report. Cymru Wales. National Foundation for Educational Research <https://www.nfer.ac.uk/nfer/publications/WPV01/WPV01.pdf>.

Raava, K. (2007). *Psühholoogi töö koolis- kui edukas ja võimalik see on?* Haridus 1–2/2007, lk. 24-25.

Rekstad, T. (2015) Projekti „Laps turvalises haridussüsteemis: sekkumine ja kaasamine kõigi laste huvides“ konspekt Käsmu suveseminarilt 27. augustil 2015.

Riigikogu (2010, sept. 1) *Põhikooli ja Gümnaasiumiseadus*. Külastatud 24.02.2016, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122015015>.

Salumaa, T. & Talvik, M. (2007). *Terviklik õpiabisüsteem koolis*. Merlecons toimetised, Seeria B nr 4. Võru: Merlecons ja Co.

Sederholm, G.H. (2003). *Counselling Young People in School: [a handbook on social work and student counselling]*. London; Philadelphia: Kingsley.

Särg, Ü. (2010). *Väikekoolist maakonna õppenõustamiskeskuseni*. Portfoolio. Publitseerimata magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Tiirmaa, L. (2007). *Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel*. Riiklik eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Kirjastus Argo.

Lisa 1 – küsimustik

LUGUPEETUD UURIMUSES OSALEJA

Tartu Ülikooli eksternina korraldan uurimust, et selgitada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus ja võimalikud seda mõjutavad tegurid Lõuna-Eesti üldhariduskoolides. Oled üks juhuslikult välja valitud õpilane, kellelt palun lahket koostööd, vastates ankeedis esitatud küsimustele. Uurimistöö eesmärgiks on analüüsida psühholoogilise nõustamisteenuse vajadust ja kättesaadavust õpilaste arvates.

Uuringus osalemine on anonüümne. Kui soovid loobuda uuringus osalemast, siis jäta vastused esitamata. Tulemused avaldatakse üldistatud kujul magistritöös, kus samuti järgitakse rangelt anonüümsuse printsiipe.

Küsimuste korral võta ühendust kaia.parn@gmail.com.

Ette tänades,
Kaia Pärn

Juhendaja: Kaia Kastepõld-Tõrs, Msc, TÜ Psühholoogia Instituut

Juhis ankeedi täitmiseks:

Ankeedis ei ole õigeid ega valesid vastuseid. Tähtsad on Sinu arvamused ja mõtted ning selle pärast palungi Sul vastata kõikidele küsimustele. Valikvastuste puhul märgista oma valik ristiga. Küsimustes, milles on küsitud mure/ probleemi kohta, on mõeldud selliseid muresid ja probleeme, millega üksi toimetulek või nende talumine on Sinu jaoks raske ja mille puhul vajaksid abi.

1. Kui sul on mure/probleem, siis kellele räägid sellest?
(järjesta vastused alustades kõige esimesest)

- emale
- isale
- õele/vennale
- vanaemale
- vanaisale
- sõbrale
- poiss-/tüdruksõbrale
- õpetajale
- psühholoogile
- sotsiaalpedagoogile
- eripedagoogile
- mitte kellelegi
- kui kellelegi teisele, siis kellele?

2. Kelle abi kasutaksid meelsamini oma murede/probleemide lahendamisele?
(järjesta vastused alustades kõige esimesest)

- emale
- isale
- õele/vennale
- vanaemale
- vanaisale
- sõbrale
- poiss-/tüdruksõbrale
- õpetajale
- psühholoogile
- sotsiaalpedagoogile
- eripedagoogile
- mitte kellelegi
- kui kellelegi teisele, siis kellele?

3. Kas võid loota pere toetusele, kui sul on rakse?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei
- ei oska öelda

4. Oled sa kunagi tundnud, et mõne probleemi puhul ei saa sind keegi aidata?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei
- ma lahendan ise oma probleemid, ega vaja teiste abi

kui vastasid jah kogu aeg/mõnel korral/ühel korral, too näide

.....
.....
.....

5. Kas sul on olnud probleeme, mille puhul ei ole sa julgenud abi saamiseks kellegi poole pöörduda?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei
- ma lahendan ise oma probleemid, ega vaja teiste abi

kui vastasid jah kogu aeg/mõnel korral/ühel korral, too näide

.....
.....
.....
.....

6. Kas sa pöördusid psühholoogi poole, et saada abi oma probleemi lahendamisel?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei
- ma lahendan ise oma probleemid, ega vaja psühholoogi abi

7. Oled sa vähemalt korra elus oma probleemidega pöördunud abi saamiseks psühholoogi poole?

- jah
- ei
- olen soovinud, kuid see ei ole olnud võimalik

8. Kas sul on olnud probleeme, millega oleksid tahtnud psühholoogi poole pöörduda, kuid ei julgenud?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei
- ma ei pöörduks oma probleemidega mitte kunagi psühholoogi poole

9. Märki tabelisse, millised erialaspetsialistid töötavad teie koolis

	töötab	ei tööta	ei oska öelda
psühholoog			
eripedagoog			
sotsiaalpedagoog			

10. Märki tabelisse, kas tead, kus asub erialaspetsialisti kabinet?

	tean	ei tea	ei oska öelda	erialaspetsialisti teenus puudub
psühholoog				
eripedagoog				
sotsiaalpedagoog				

11. Märki tabelisse, kas tead, millal on erialaspetsialisti vastuvõtu aeg

	tean	ei tea	ei oska öelda	erialaspetsialisti teenus puudub
psühholoog				
eripedagoog				
sotsiaalpedagoog				

12. Märki tabelisse, kas tead, milliste teemade/ küsimustega võib erialaspetsialisti poole pöörduda

	tean	ei tea	ei oska öelda	erialaspetsialisti teenus puudub
psühholoog				
eripedagoog				
sotsiaalpedagoog				

13. Kas teie koolis töötavate erialaspetsialistide (sotsiaalpedagoog, eripedagoog, psühholoog) poolt pakutavale teenusele on õpilastel juurdepääs võimaldatud?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei
- meie koolis ei tööta erialaspetsialiste

14. Millised on sinu ettepanekud erialaspetsialistide teenuse kättesaadavuse paremaks muutmisel?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

15. Kas võid mure/probleemi korral loota õpetajate abile?

- jah, enamikule
- jah, mõnele
- jah, ühele
- ei
- ei oska öelda

16. Kas õpetajad on pakkunud abi probleemide lahendamisel?

- jah, enamik
- jah, mõned
- jah, üks
- ei
- ei oska öelda

17. Kas usaldaksid õpetajat, kui ta pakuks sulle abi?

- jah, enamikke
- jah, mõnda
- jah, ühte
- ei
- ei oska öelda

18. Kas õpetaja peaks aitama õpilast, kellele on mure/probleem?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei

19. Millistel juhtudel, millise teemaga võiksid õpilased pöörduda psühholoogi poole? märgi nii palju vastuse variante, kui pead sobivaks)

- täiskasvanutega suhtlemine
- sõpradega suhtlemine
- tüdruk- või poiss-sõbraga suhtlemine
- õpetajatega suhtlemine
- konfliktid eakaaslastega
- konfliktid õpetajatega
- konfliktid vanematega
- õppimine
- õpingute jätkamine
- koolist põhjusega puudumine
- karjäärinõustamine
- huvialade leidmine
- üksindus
- unehäired
- kontrolltööde või eksamiärevus
- üleväsimus/ kurnatus
- depressioon
- lein
- kiusamine
- küberkiusamine
- kui mõni muu variant, siis milline?

20. Lõuna-Eesti maakonnakeskustes (Jõgeval, Põlvas, Tartus, Viljandis, Valgas ja Võrus) asuvad sihtasutuse Innove Rajaleidja keskused, kus pakutakse karjääri- ja õppenõustamisteenuseid. Milline väide või väited kehtivad sinu kohta? (märgi nii palju vastuse variante, kui pead sobivaks)

- olen kasutanud Rajaleidjakeskuse teenust
- meie koolis on käinud Rajaleidjakeskuse töötajad ennast tutvustamas
- meie kool on kasutanud Rajaleidjakeskuse teenust
- meie koolil ei ole võimalik kasutada Rajaleidjakeskuse teenust
- olen midagi kuulnud Rajaleidjakeskustest, kuid ei tea sellest täpsemalt
- ei ole kuulnud Rajaleidjakeskustest ja seal pakutavatest teenustest
- mulle ei ole vajalikud Rajaleidjakeskuse teenused
- Rajaleidjakeskus asub minu elukohast liiga kaugel, mistõttu ei ole võimalik nende poolt pakutavat teenust kasutada

21. Kas teie koolis on kasutatud psühholoogi teenust Rajaleidja keskusest

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei oska öelda

ei

22. Rajaleidja keskused asuvad Jõgeval, Põlvas, Tartus, Viljandis, Valgas ja Võrus. Kas sinul oleks võimalus kasutada nende teenust?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei oska öelda
- ei
- ma ei vaja Rajaleidja keskuse teenuseid

23. Millised järgmistest teguritest võivad mõjutada psühholoogi teenuse kättesaadavust õpilastele? (märgi nii palju vastuse variante, kui pead sobivaks)

- psühholoog ei ole kogu aeg kättesaadav
- psühholoog töötab väikese koormusega
- psühholoogi juures käib palju õpilasi ja tal ei ole piisavalt aega kõikide õpilaste jaoks
- psühholoogi vastuvõtu ajad ei sobi minule
- ma ei tea, milliste teemadega võib psühholoogi poole pöörduda
- psühholoogil on seadusest tulenev kohustus teavitada minu vanemaid psühholoogilise teenuse osutamisest
- ma ei taha, et koolikaaslased märkavad, et käin psühholoogi vastuvõtul
- ma ei soovi, et minu vanemad teaksid, et kasutan psühholoogi teenust
- ma ei usalda koolipsühholoogi
- eelnev negatiivne kogemus koolipsühholoogiga
- meie koolis ei ole võimaldatud psühholoogi teenuse kättesaadavus
- meie koolis ei tööta koolipsühholoog
- Rajaleidja keskused asuvad minu kodust liiga kaugel ja sinna on raskes pääseda
- Rajaleidja keskustes asuvad erialaspetsialistid on liialt hõivatud ja ei ole võimalik pääseda vastuvõtule
- ma ei usalda Rajaleidja keskuse erialaspetsialiste
- puudub info Rajaleidja keskustes pakutavate teenuste kohta
- eelnev negatiivne kogemus Rajaleidja keskuse poolt pakutava teenuse osas
- psühholoogi teenus on kättesaadav ja seda ei mõjuta ükski eelnevatest teguritest
- ei oska öelda
- kui mõni muu tegur, siis milline.....

24. Kas teie kooli õpilased peaksid saama kasutada koolipsühholoogi nõustamisteenust?

- jah, kogu aeg
- jah, mõnel korral
- jah, ühel korral
- ei oska öelda
- ei

25. Milliste erialaspetsialistide olemasolu koolis võib mõjutada õpilaste heaolu? (märgi nii palju vastuse variante, kui pead sobivaks)

- psühholoog
- sotsiaalpedagoog
- eripedagoog
- ei oska öelda

kui mõni muu spetsialist, siis kes.....

26. sugu

tüdruk

poiss

27. vanus

.....

28. sinu kooli asukoht

Jõgeva, Põlva, Tartu, Viljandi, Valga, Võru linna kool

väikelinnakool

maakool

29. Kui soovid midagi lisada, kommenteerida, märkusi teha, siis siin on sul selleks võimalus

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Täna koostöö eest!

Lisa 2 – kaaskirjad

LUGUPEETUD JUHTKONNA LIIGE!

Tartu Ülikooli eksternina korraldan uurimust, mille eesmärgiks on selgitada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus ja võimalikud seda mõjutavad tegurid õpilaste hinnangul Lõuna-Eesti üldhariduskoolides. Saadud tulemuste põhjal on võimalik koostada analüüs õpilaste arvamusest psühholoogilise nõustamisteenuse vajaduse ja kättesaadavuse kohta. 5-12 klassi õpilased täidavad küsimustiku õppetunni ajal interneti teel ning vastused saavad uurimuse korraldajale kodeerituna. Küsimustikule vastamine võtab aega umbes 15-20 minutit ja uurimuses on võimalik osaleda kuni 15.04.2016. Uuringus osalemine on anonüümne. Tulemused avaldatakse üldistatud kujul magistritöös.

Uurimuses osalemine on vabatahtlik ning õpilasel on õigus otsustada, kas ta soovib antud uurimuses osaleda või mitte. Palun teil edastada info õpetajatele, kes on nõus koordineerima uuringu läbiviimist arvuti või klassijuhataja tunnis. Uurimuse võib läbi viia ühe klassi õpilaste seas või soovi korral mitmes klassis. Lisaks palun õpetajal edastada e-kooli kaudu informatsioon lapsevanematele uuringu läbiviimise kohta. Kaaskirja õpetajale ja lapsevanematele leiate manusest. Lapsevanemal on õigus mitte lubada tema lapsel uuringus osaleda. Kui lapsevanem on sellekohase informatsiooni õpetajale edastanud, siis on õpetajal vaja leida küsimustiku täitmise ajaks õpilasele teine tegevus.

Küsimustik on kättesaadav aadressil

<http://www.eformular.com/kaia.parn/noustamine.html>.

Jään ootama teie otsust osalemise osas. Olen tänulik, kui edastate oma vastuse hiljemalt 06.04.2016.

Küsimuste korral võta ühendust kaia.parn@gmail.com.

Ette tänades,
Kaia Pärn

Juhendaja: Kaia Kastepõld-Tõrs, kliiniline psühholoog lektor Msc, kaia.kastepold-tors@ut.ee

LUGUPEETUD ÕPETAJA!

Tartu Ülikooli eksternina korraldan uurimust, mille eesmärgiks on selgitada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus ja võimalikud seda mõjutavad tegurid õpilaste hinnangul Lõuna-Eesti üldhariduskoolides. Palun teie abi oma uurimuse läbiviimisel. Saadud tulemuste põhjal on võimalik koostada analüüs õpilaste arvamusest teenuse vajaduse ja kättesaadavuse kohta. 5-12 klassi õpilased täidavad küsimustiku õppetunni ajal interneti teel ning vastused saavad uurimuse korraldajale kodeerituna. Küsimustikule vastamine võtab aega umbes 15-20 minutit ja uurimuses on võimalik osaleda kuni 15.04.2016. Uuringus osalemine on anonüümne. Tulemused avaldatakse üldistatud kujul magistritöös.

Uurimuses osalemine on vabatahtlik ning õpilasel on õigus otsustada, kas ta soovib antud uurimuses osaleda või mitte. Lisaks palun teil edastada e-kooli kaudu informatsioon lapsevanematele uuringu läbiviimise kohta. Kaaskirja lapsevanematele leiate manusest. Lapsevanemal on õigus mitte lubada tema lapsel uuringus osaleda. Kui lapsevanem on sellekohase informatsiooni teile edastanud, siis palun küsimustiku täitmise ajaks leida lapsele teine tegevus.

Küsimustik on kättesaadav aadressil

<http://www.eformular.com/kaia.parn/noustamine.html>.

Küsimuste korral võtke ühendust kaia.parn@gmail.com.

Ette tänades,
Kaia Pärn

Juhendaja: Kaia Kastepõld-Tõrs, kliiniline psühholoog lektor Msc, kaia.kastepold-tors@ut.ee

LUGUPEETUD LAPSEVANEM!

Tartu Ülikooli eksternina korraldan uurimust, mille eesmärgiks on selgitada psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus ja võimalikud seda mõjutavad tegurid õpilaste hinnangul Lõuna-Eesti üldhariduskoolides. Õpilased täidavad küsimustiku anonüümselt õppetunni ajal interneti teel. Õpilaste vastused saabuvad uurimuse korraldajale kodeerituna. Küsimustikule vastamine võtab aega umbes 15-20 minutit ja uurimuses on võimalik osaleda kuni 15.04.2016. Uuringus osalemine on anonüümne ning ankeedis avaldatud infot töödeldakse lahus teie lapse isikuandmetest (sugu, vanus). Tulemused avaldatakse Tartu Ülikooli magistritöös, kus samuti järgitakse rangelt anonüümsuse printsiipe.

Uurimuses osalemine on vabatahtlik ning teie lapsel on õigus otsustada, kas soovib antud uurimuses osaleda või mitte. Kui soovite, et teie laps ei osaleks antud uuringus, siis palun sellest kolme päeva jooksul kirja saabumise hetkest teada anda kooli õpetajale.

Küsimuste korral võta ühendust kaia.parn@gmail.com.

Ette tänades,
Kaia Pärn

Juhendaja: Kaia Kastepõld-Tõrs, kliiniline psühholoog lektor Msc, kaia.kastepold-tors@ut.ee

Lisa 3- tabel 1; tabel 2

		Õpilaste järjekorra eelistus kelle nad räägivad oma murest/probleemist									
		esimesena	teisena	kolmandana	neljandana	viidendana	kuuendana	seitsmendana	kaheksandana	üheksandana	kümnendana
emale	Vastanute arv	59	12	7	6	0	1	1	1	1	0
isale		6	11	11	4	4	2	3	1	1	33
õele/vennale		6	14	27	9	9	3	2	1	0	1
vanaemale		1	0	8	11	12	9	7	5	1	2
vanaisale		0	1	1	2	7	14	8	5	4	5
sõbrale		8	18	12	17	10	3	5	1	0	0
poiss-/tüdruk sõbrale		5	7	3	6	6	7	7	7	1	0
õpetajale		0	2	8	7	10	9	10	9	5	1
psühholoogile		1	0	2	2	3	5	3	7	15	4
sotsiaalpedagoogile		0	0	0	0	3	1	3	4	7	11
eripedagoogile		0	0	0	0	0	1	1	2	4	14
mitte kellelegi		7	1	4	2	0	2	1	0	4	1

Tabel 1. Kellele õpilased räägivad oma muredest/probleemidest.

Tabel 2. Kellele õpilased sooviksid rääkida oma muredest/ probleemidest

		Õpilaste järjekorra eelistus kelle abi nad oma murede/probleemide lahendamisel kasutaksid									
		esimesena	teisena	kolmandana	neljandana	viidendana	kuuendana	seitsmendana	kaheksandana	üheksandana	kümnendana
Emale	Vastanute arv	52	19	7	5	0	1	0	0	0	0
Isale		7	36	7	9	6	2	3	0	1	0
õele/vennale		5	7	26	11	9	4	1	4	0	0
vanaemale		0	0	12	11	6	10	10	2	1	4
vanaisale		0	2	1	5	10	11	9	7	2	2
sõbrale		15	8	11	9	8	7	7	2	2	1
poiss-/tüdruk sõbrale		4	8	3	4	6	5	7	6	2	1
õpetajale		0	2	8	10	6	7	7	13	6	0
psühholoogile		0	2	3	2	5	4	2	6	15	3
sotsiaalpedagoogile		0	0	1	4	1	2	1	2	8	18
eripedagoogile		1	0	1	0	3	0	3	2	5	9
mitte kellelegi		5	1	1	2	0	2	0	2	2	2

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kaia Pärn

23.05.1983

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Psühholoogilise nõustamisteenuse kättesaadavus ja võimalikud seda mõjutavad tegurid Lõuna-Eesti üldhariduskoolides,

mille juhendaja on Kaia Kastepõld-Tõrs,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 20.05.2016